

Journal of Social Sciences of Mus Alparslan University

anemonDerginin ana sayfası: <http://dergipark.gov.tr/anemon>**Araştırma Makalesi • Research Article****Aging, Death Anxiety, and the Pursuit of Youth: A Qualitative Study on Medical Aesthetics**

Fatma Tunçer*

Abstract: Focusing on women's narratives regarding "youthful appearance" and "aging", this article examines "death anxiety" among the meanings attributed to the aging body and centers on the use of botox and filler procedures as practices aiming to slow down or reverse the signs of aging. Carried out between 2021 and 2022 at X Aesthetic Center in Ankara, this ethnographic research is based on fieldwork and participant observation techniques, and it incorporates in-depth interviews with women from different age groups. Within the framework of the meanings participants attributed to "youthful" and "aged" appearance, this research particularly focuses on the issue of "death anxiety" associated with aging by one participant. In this context, the phenomenon of "old age" is discussed from the perspectives of "individuality", "secularization", "technological developments", "rationalization of aging", and "the idealization of youth", and then analyzed in light of the relevant literature. The findings reveal that the experience of "death anxiety" in relation to aging is fundamentally linked to an "existential struggle" and the effort to "add meaning to life". Furthermore, it is argued that aesthetic interventions are not only tools of visual transformation but can also be considered as practices of confronting the finitude of life and making sense of this process, beyond the desire for youth.

Keywords: Botox and filler injections, Youthful appearance, Aging, Death anxiety, Ethnographic research

Yaşlanma, Ölüm Kaygısı ve Gençlik Arayışı: Medikal Estetik Üzerine Nitel Bir Araştırma

Öz: Bu makale, kadınların "genç görünüm" ve "yaşlanma" konusundaki anlatılarına odaklanarak, yaşlanan bedenın işaret ettiği anlamlar arasında "ölüm kaygısı" nı incelemektedir. Çalışma, yaşlanma belirtilerini yavaşlatma veya tersine çevirme amacıyla botoks ve dolgu uygulamalarının kullanımını merkezine almaktadır. 2021-2022 yılları arasında Ankara'daki X Estetik Merkezi'nde yürütölen bu etnografik araştırma, saha çalışması ve katılımcı gözlem tekniklerine dayanmakta olup; farklı yaş gruplarından kadınlarla gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeleri içermektedir. Araştırma, katılımcıların "genç" ve "yaşlı" görünüme yükledikleri anlamlar çerçevesinde, özellikle bir katılımcının yaşlanmaya atfettiği "ölüm kaygısı" sorunsalı üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu bağlamda "yaşlılık" olgusu; "bireysellik", "dünyevileşme", "teknolojik gelişmeler", "yaşlanmayı akılcılaştırma" ve "gençliğin idealize edilmesi" perspektiflerinden ele alınmış ve ilgili literatür ışığında tartışılmıştır. Elde edilen bulgular, yaşlılığın bireyde "ölüm kaygısı" uyandırmasının, temelde "varoluşsal bir mücadele" ve "hayata anlam katma" çabası ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Ayrıca estetik müdahalelerin yalnızca görsel bir dönüşüm aracı değil; gençlik arzusunun yanı sıra yaşamın sonluluğu ile yüzleşme ve bu süreci anlamlandırma bağlamında da değerlendirilebileceği ileri sürölmektedir.

Anahtar Kelimeler: Botoks ve dolgu enjeksiyonları, Genç görünüm, Yaşlanma, Ölüm kaygısı, Etnografik araştırma

* Dr. Araştırma Görevlisi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Fen-Edebiyat Faköltesi, Antropoloji Bölümü

ORCID: 0000-0003-0381-2939 fatmatuncer@mehmetakif.edu.tr

Cite as/ Atıf: Tunçer, F.. (2025). Aging, death anxiety, and the pursuit of youth: A qualitative study on medical aesthetics. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(3), 1429-1457. <http://dx.doi.org/10.18506/anemon.1614480>

Received/Geliş: 06 Jan/Ocak 2025

Accepted/Kabul: 02 Sep/Eylöl 2025

Published/Yayın: 30 Dec/Aralık 2025

e-ISSN: 2149-4622. © 2013-2025 Muş Alparslan Üniversitesi. TÜBİTAK ULAKBİM DergiPark ev sahipliğinde.

Introduction

As stated by Thomas R. Cole (1992), the tendency to avoid death and the anxiety surrounding mortality are phenomena specific to the “modern” era. As he outlines in *The Journey of Life: A Cultural History of Aging in America*, in cosmological systems of thought and symbolism that regarded the aging body’s proximity to death as “natural” and interpreted aging as a preparation for death and eternity, the issue of “mortality” did not provoke the same level of concern as it does today. On the contrary, it was perceived as an “earthly”, “ordinary”, and “natural” reality. In traditional societies, death was not seen as the opposite of life but rather as its continuation; death, as an integral part of daily life, was internalized through its immediacy and social visibility (Turner, 2019, 232). Allan Kellehear (2012, 98) attributes this to the fact that such societies viewed life and death not as opposites, but as complementary concepts. From this perspective, life and death are inseparable, and people remain in constant relationship with death. This closeness established with death reduced its emotional impact and enabled it to be perceived as a familiar and natural condition (Aries, 1991, 22).

In ancient societies, this acceptance was further reinforced by the belief that humanity was part of the natural flow and balance of the universe. This cosmological worldview framed the close relationship with death as an acknowledgment of the natural order (Koestenbaum, 1998, 131) and also incorporated the notion of “fate” (Aries, 1991, 29). Therefore, in a world shaped by supernatural beliefs, death was regarded as part of a divine plan, and it was considered virtuous to face it with calm acceptance rather than seeing it as something to be avoided (Aries, 1991, 12-13). This perspective, which emphasized the interconnectedness of humans, nature, and the cosmos, produced not despair but a passive acceptance and a mystical sense of trust. In societies where death symbolized “renewal”, it was believed that the death of an old identity made room for the emergence of a new one; death was positioned as a fundamental component of the life cycle and the ultimate creative force that made birth possible. Therefore, it was seen as the beginning of a transformation and an event worthy of celebration (Aveni, 2021, 205).

Another fundamental characteristic of the traditional approach to death is the view that death is not the opposite of life, but rather its continuation. Within this perspective, the belief in an “afterlife” gained particular significance; belief systems that advocated for continuous existence beyond biological death were central to medieval religious practices. While in antiquity, death was seen as part of the journey toward birth, in the Middle Ages this journey was interpreted as reaching God, the eternal source of life (Cole, 1992, pp. 9-10). This sacred doctrine, encompassing notions of the “afterlife” and “rebirth”, emphasized the ideas of resurrection and eternal life, thus allowing the fear of death to be alleviated through belief in the soul’s immortality (Tillich, 2000, 110). This belief system divided existence into soul and body, regarding the soul as immortal and the body as mortal. Accordingly, the continuity of life and the soul was understood as stages of an eternal existence (Aries, 1991, 110). The emphasis on the soul’s eternity reduced the anxiety surrounding the inevitable decay of the body; individuals, by embracing the soul’s immortality within this religious framework, came to accept bodily death. The process of punishment and reward that begins with physical death retroactively endowed the completed life with meaning and purpose (Bauman, 2018, 42-43).

These cosmic approaches have also entailed certain costs regarding the perception of individual identity. Zygmunt Bauman (2018) argues that an individual can only disappear if there are others to take their place; this implies that the importance attributed to individual identity is limited and that the individual is sacrificed to the universal order (Aries, 1991, 105-106). In other words, the acceptance of death as a natural consequence of the universe’s functioning represents the integration of the human being with nature and cosmic consciousness. However, this integration occurs at the expense of the loss of individuality (Koestenbaum, 2018, 131).

Generally speaking, in “traditional” attitudes where death is both familiar and close, yet rendered harmless and largely overlooked, death has been regarded as “normal”, “unstoppable”, “inevitable”, and a “divine gift” (Cole, 1992). In this context, as Philippe Aries (1991) argues, death can be said to have

once been “tamed”. When Aries (1991, 13) describes death as “tamed,” he does not mean that death was once “wild” and later domesticated; rather, he emphasizes that death has become a “strange” and avoidable phenomenon in contemporary times. Indeed, in “traditional” societies, death was not externalized, medicalized, or tabooed as it is in “modern” times. Instead, it was considered a natural, integral, and even sacred element of life. Accordingly, the “traditional” worldview, which avoids confronting the transience of individual existence, accepted death as natural. In contrast, in modern eras, the question of how to manage death avoidance and related anxieties has become increasingly salient. This is because the “modern” individual’s attitude toward death is shaped by historically evolving cultural meanings. Particularly in postmodern societies, death is reframed as a medical, technical, and individual “problem”, while aging is positioned as a “defect” requiring intervention.

With this transformation, nowadays, the increasing prevalence of aesthetic interventions aiming to prevent bodily aging not only affects individuals’ physical appearances but also transforms their relationship with mortality. In this context, aesthetic procedures become more than only cosmetic choices; they constitute part of identity constructions that are reconfigured at an existential level. Accordingly, this study argues that the inclination toward aesthetic interventions encompasses a deep and multifaceted realm of meaning that cannot be fully explained by desires for youthfulness or conformity to social norms alone. It specifically focuses on understanding how procedures such as botox and fillers, which aim to delay aging, influence individuals’ ways of confronting mortality.

Within this framework, the question of how death was understood in “traditional” societies and how individual mortality was accepted offers an important comparative perspective for analyzing contemporary aesthetic practices. Accordingly, the historical, cultural, and philosophical representations of death were examined through the conceptual frameworks developed by thinkers such as Thomas R. Cole, Philippe Aries, and Paul Tillich. This theoretical background demonstrates the critical role that the historical-social relationship with death plays in understanding the anxieties and existential fractures experienced by individuals today, revealing that aesthetic interventions are connected not only to the body but also to individuals’ existential concerns. While death was regarded as a natural continuation or even a transformation of life in “traditional” societies, for the “modern” individual, it is defined as an end that must be suppressed and postponed. In this regard, aesthetic practices not only provide individuals with a youthful appearance but also offer the possibility of delaying the visibility of death and, consequently, the early signs of confronting mortality.

At this stage, the main research questions of the study were formulated as follows:

1. How does the pursuit of aesthetic interventions transform individuals’ perceptions of death?
2. How do these practices function as strategies for coping with the awareness of personal mortality?
3. In modern societies, how are social, cultural, and individual meanings of death reconfigured through bodily interventions?

To answer these questions, this study investigates the meanings attached to aging and the “anxiety of death” experienced by Sunay¹, a 61-year-old woman who opts for rejuvenation practices such as botox and fillers. Based on her narratives, this study aims to demonstrate that anti-aging aesthetic interventions are not only about appearance but are also deeply connected to existential matters such as death, time, and identity. Carried out through participant observation and in-depth interviews at an aesthetic clinic in Ankara, this qualitative research aims to approach botox and filler applications from an existential perspective.

In the Turkish society where the study was carried out, within the context of the Muslim faith, the perception of death reflects a spiritual and accepting approach, similar to “traditional” societies where death is framed by collective rituals and metaphysical beliefs. In Islam, death is regarded as an inevitable

¹ In accordance with research ethics, pseudonyms were assigned to all participants mentioned in this study.

and natural reality; rather than avoiding it, the emphasis is on submission and preparation (Esposito, 2002). The Qur'an underscores the certainty of life's end with the phrase, "Every soul shall taste death", and death is considered the end of earthly life and the transition to the hereafter (Nasr, 2006). This belief helps alleviate anxiety about death and enables individuals to find balance and peace in the face of it (Abu-Raiya and Pargament, 2015). Thus, for Muslim individuals, the awareness of death shapes existential struggle within a spiritual framework (Nasr, 2006).

However, Sunay's preference for rejuvenation practices presents a striking contrast when compared to traditional and Islamic understandings, reflecting the modern society's tendencies to escape death and the new strategies developed against aging. While traditional and Islamic perspectives emphasize a reconciled relationship with death and the natural acceptance of aging, Sunay's efforts to appear youthful align with key features of modernity such as "individualization", "secularization", and the "idealization of youth". The meanings Sunay attributes to aging and her way of managing death anxiety through aesthetic interventions illustrate the transformation in modern society's perceptions of death and aging. Therefore, this study will examine Sunay's individual experience of aging in interaction with the new world of meanings created by contemporary rejuvenation practices.

In this context, it is important to understand the relationship between aesthetic interventions (specifically botox and filler applications) and aging and death anxiety. Botox, derived from the bacterium *Clostridium botulinum*, is a toxin injected into facial muscles to reduce wrinkles and limit muscle movement (Coleman and Carruthers, 2006). Collagen and hyaluronic acid fillers are used for aesthetic purposes such as smoothing wrinkles and restoring elasticity and volume of the skin (Brandt and Cazzaniga, 2008, 154). These treatments aim to eliminate visible signs of aging on the face over time, effectively reducing wrinkles such as frown lines between the eyebrows, smile lines, crow's feet, horizontal forehead lines, and lines around the mouth (Coleman and Carruthers, 2006, 177). Botox and filler procedures, which create a youthful appearance, raise questions about what it means to have an "aged body" and problematize the very concept of "old age". To address this issue, this study will focus on the meanings Sunay attributed to "youthful" and "aged" appearances, and how these meanings relate to her personal death anxiety. Furthermore, reviewing the relevant literature, this study will investigate how efforts to slow down or reverse aging through these interventions have begun to influence attitudes toward death. In this regard, this research will approach the death anxiety triggered by aging through the fundamental features of modernity: "the prominence of individualization", "the process of secularization", "advancements in science and technology", "rationalization of aging", and "idealization of youth". Additionally, it will be argued that the issue of old age producing death anxiety in the individual is fundamentally linked to an "existential struggle" and an "effort to create meaning in life".

Even though there are many studies in the literature on the popularity of botox and filler applications, the number of those on how these procedures are interpreted within the contexts of individuals' aging experiences, death anxiety, and existential meaning-making is limited. Especially in the context of Türkiye, the number of qualitative studies on individual motivations for aesthetic interventions and the social and cultural dimensions of these motivations is very low. This study aims to demonstrate that medical aesthetic procedures are not only interventions aiming to alter appearance, but also experiences that shape how individuals confront death, ideals of youth, and processes of meaning-making in life. Thus, it offers a unique perspective that integrates the themes of "death anxiety" and "existential meaning-making" within the context of aesthetic interventions.

Objective

This study aims to examine how individual death anxiety in "modern" society is experienced through aging and ideals of youth, mediated by aesthetic interventions such as botox and fillers. The study approaches aging not merely as a physical process but also as an existential and cultural issue, aiming to analyze individual meaning-making related to the concepts of "old age", "youth", and "death". Within this framework, based on the narratives of 61-year-old Sunay, who undergoes botox and filler

treatments, this study will reveal how anti-aging practices become linked to death anxiety at the individual level. Thus, it will open a discussion on the impact of processes such as secularization, individualization, and the idealization of youth on perceptions of death and aging within the context of modernity.

Method

This study examines medical aesthetic procedures employed to manage and transform the body in order to prevent aging and achieve a youthful appearance, focusing specifically on botox and filler applications. The “striking increase in the popularity” of botox and fillers, arguably having supplanted plastic surgery as the most preferred procedures globally (Sarwer and Crerand, 2004, 105; Sperry et al., 2009), played a significant role in shaping the research topic. In the context of Türkiye, this popularity is particularly important due to increased visibility in mass media. For example, daytime programs like “Çağla İle Yeni Bir Gün” feature doctors providing information about botox and filler treatments; these procedures are also addressed in TV series such as “Yalan Dünya”, “Şahane Hayatım”, and “Plastik Rüya”; comedy/talk shows like “Güldür Güldür Show” and “Konuşanlar” discuss these interventions; and aesthetic procedures have become visible in competition-format programs such as “10 Yaş Genç”.

Despite all this media visibility, the lack of studies on why individuals turn to these procedures and the personal and cultural factors shaping their attitudes necessitated this study. Particularly in Türkiye, the scarcity of qualitative research on the topic and the media’s superficial treatment of desires for a youthful appearance motivated this study to fill an important gap both empirically and theoretically. Even though botox and filler treatments are chosen by individuals seeking “physical and psychological transformation, the deeper personal, social, cultural, and psychological factors that often compel a person to actively engage with their self or body” (Elliot, 2010, 465) tend to be overlooked. Related to such contemporary issues, my interest in this topic stems from the need to understand what botox and filler applications mean to individuals, how they are experienced, and which attitudes, beliefs, and expectations participants hold toward these procedures, based on their narratives.

In this study shaped by this interest, the first step was to establish contact with a doctor who could facilitate the interviews. For this purpose, I reached out to Dr. Levent, whom I met through a friend who had previously undergone botox and filler treatments. In an approximately two-hour face-to-face meeting, I explained the content of the study and conveyed my request to conduct “participant observation”. The doctor’s positive response to my request to observe the procedures before, during, and after application, as well as to interview clients, marked a critical turning point in the process of gaining access to the field.

This study was carried out between 2021 and 2022 at the X Aesthetic Center² in Ankara.³ The participant observation technique enabled me both to become part of the community and to engage directly with individuals’ aesthetic experiences. The present study was carried out in only one center because it was extremely difficult to access other aesthetic centers. Many of my requests for interviews via email and face-to-face meetings were declined. The primary reason for this was that conducting research in the field of aesthetics requires physicians to relinquish their time and challenges the boundaries of client confidentiality.

The research data were obtained through in-depth interviews with thirty-one women aged between 27 and 62 years, as well as one doctor. Diversity was ensured by considering participants’ age, educational level, occupational group, and motivations for seeking aesthetic procedures. Thus, it was aimed to reflect different perspectives of individuals who have experienced botox and filler treatments. The interviews with the female participants focused on their reasons for undergoing aesthetic

² In accordance with research ethics, the name of the place is not included.

³ Field studies were initiated based on the decision numbered 8/161 of the Ankara University Social Sciences Sub-Ethics Committee, dated 17/05/2021, regarding the ethical suitability of the research.

procedures, perceptions of youth, and experiences of aging. The interview with the doctor addressed more technical information (such as product contents, application areas, ideal age range, side effects, etc.), as well as the physician's personal views on aging and aesthetic interventions.

This study adopted an "open ethnography approach" (Paulson, 2008, 258), in which participants are informed about the study purpose and give verbal consent. Moreover, each participant was provided with an informed consent form, and any unclear points were explained in detail. Data were collected at the X Aesthetic Center with the support of Dr. Levent; face-to-face interviews lasted between 30 minutes and 1 hour, depending on participant preference.⁴ The combined use of observation and interview techniques allowed for the collection of both observational and narrative data. This approach was chosen based on the understanding that interpretive qualitative research is an effective method for revealing the meanings individuals attach to their everyday life experiences (Denzin and Lincoln, 2000).

The data collected through field notes were systematically analyzed using the content analysis method. In the initial phase, interview transcripts were carefully read and divided into meaningful units. These units were coded, and codes with similar content were grouped together to form main themes. During the analysis process, the coding was reviewed and revised as necessary to enhance the validity of the data. This analysis revealed a thematic structure aimed at understanding participants' perceptions of youth, aging, and their attitudes toward aesthetic interventions.

The participants' ages ranged between 27 and 62 years, concentrating particularly between 30 and 40 years. Their educational levels varied, including high school graduates, university graduates, and students, as well as diverse marital statuses. From a socioeconomic perspective, the sample included individuals from various professions such as doctor, nurse, lawyer, interior architect, senior agricultural engineer, flight attendant, beauty specialist, retiree, and housewife. These women, belonging to specific income levels, reflect how cultural capital, habitus, professional status, and working conditions influence decisions to undergo aesthetic procedures aimed at achieving a youthful appearance.

One of the most striking findings revealed through the in-depth interviews is that individuals' reasons for seeking botox and filler procedures are highly diverse and complex. Examining the motivations underlying the desire for a youthful appearance, it becomes evident that this is not only about attaining a 'standardized look' (i.e., wrinkle-free skin). While attempting to eliminate wrinkles, individuals associate a youthful face with a wide range of qualities, such as appearing natural, gaining self-confidence, preserving bodily integrity (both internal and external), resolving identity dilemmas, alleviating fears of losing a partner, avoiding social invisibility, preventing undesirable emotional expressions, coping with life changes, aging successfully, and escaping ageism and anxiety about aging. These desires and expectations collectively shape individuals' motivations to maintain or regain a youthful appearance.⁵

This study will focus on 61-year-old Sunay, the sole participant among the narratives collected in which the theme of "death anxiety"⁶ prominently appears. Sunay perceives the aging process not only as a bodily change but also as an existential issue, interpreting the wrinkles on her face as a sign of approaching death. This perspective, which associates her botox and filler treatments not only with aesthetic purposes but also with "death anxiety", does not represent the reasons why other women in this study opted for these procedures. Her narrative is distinctive since, unlike other participants, she directly links "aging" with "death anxiety". Sunay's motivations for undergoing botox and filler applications are unique, and her story highlights how the fear of death can influence decisions related to medical aesthetics. Therefore, this study is a qualitative investigation centered on Sunay's prominent

⁴ The fact that the interviews were conducted in a specific location posed several challenges. The "formality" of the setting hindered my ability to engage in more detailed conversations with the participants, and this "limitation" was also reflected in their narratives.

⁵ The study in question was published as a doctoral thesis titled "Non-Surgical Rejuvenation: Reconstruction of the Female Body with Botox and Filler Injections".

⁶ The subject of the article, "death anxiety", was not included in the thesis and was not derived from it.

narrative among many participants, aiming to understand how individual aging experiences intertwine with perceptions and anxieties about death.

61-year-old Sunay is a housewife. For her, aging is not only a physical process but also signifies a deep internal anxiety, especially the fear of death. The recent loss of her mother has intensified this fear. The wrinkles on her face bear the marks of time, and every line she sees in the mirror reminds her of aging and how quickly time passes. These reminders evoke a fear in Sunay: the fear of death.

As the lines on her face deepen, Sunay feels as if she is embarking on a journey toward the end of her life. With aging, her sensitivity to physical changes is experienced as a form of identity loss. The changes in her body and face have, in a way, become signs that compel her to confront death. With every wrinkle she sees in the mirror, she feels closer to death. This fear has driven her to seek a youthful appearance, as youth seems to her like a defense against death, a way to escape it.

In addition to these physical changes, the anxiety Sunay experiences internally leads her to question her sense of self and feel the need to reconstruct her identity. For her, aesthetic procedures such as botox and fillers are not merely about altering her external appearance but also serve as a way to confront death and come to terms with the passage of time. Sunay is a woman who feels that aging is not just a change of the body but also a process of facing mortality.

Findings

Signs of Aging That Indicate Approaching Mortality

61-year-old Sunay expressed her reason for getting botox and filler treatments as follows: “When I look in the mirror, my wrinkles remind me not only of my age but also of the death that comes with it. My body is slowly changing. The lines on my face are deepening, my skin is losing its elasticity, and each change feels like a step closer to death. These physical transformations reveal the passage of time and make it even harder to cope with the losses that come with aging. My body constantly reminds me of my own fragility”. These words reveal that Sunay perceives the aging process not only as an aesthetic transformation but also as an existential threat. The way physical changes make the passage of time visible, along with the emotional difficulties that accompany them, leads Sunay to associate her experience of aging directly with death. As Anthony Aveni (2021, 38) suggests, “We do not feel time directly. Just as the eye senses light, the ear hears sound, or the tongue tastes flavor, we have no organ that tracks time. Yet all living organisms perceive time through observing changing events”. We tend to think more about our own mortality at the point when time begins to carry meaning, especially as we start to age and feel its passage more intensely. Similarly, Sunay recognized that she was aging through her growing awareness of the changes reflected in her face. In a way, for Sunay, the aging process was what “defined the temporality of existence” (Turner, 2019, 227-228).

As Bauman (2018, 190) states, “Death, in fact, threatens everyone who is alive right now”. Death is always nearby; it is with us. However, as emphasized by Cole (1992, 3-4), in contemporary societies, chronological age has begun to serve as a standardized criterion for organizing individuals’ life processes, reducing the randomness of death to a predictable model of aging. For this reason, “If there is one thing common among people who reach a certain age, it is that they are more aware of death than young people” (Koestenbaum, 1998, 285), because the aging body serves as a constant reminder of mortality. This is reflected in Sunay’s perception of her wrinkles as signs of aging and impermanence “marks that she would rather not make visible” (Le Breton, 2018, 177) placing “death” and “decline” at the center of aging, and equating the aging process with death. In this context, as Mike Featherstone (1991, p. 186) describes it, aging becomes an unwanted reminder of unexpected yet inevitable “decay” and “defeat”. For Sunay, the condition of “aging”, which lies at the core of her anxiety about death, is marked negatively, and she believes that she can overcome this fear by achieving a “youthful-looking face”.

For Sunay, the aging body “visibly and sharply expresses the transient and finite condition of embodied existence” (Gibson, 2006, 54). Unable to accept the signs of aging, which she sees as indicators of approaching death, Sunay idealizes youth. For her, youth is not only a physical ideal but also a space where death can be postponed. Looking young serves as a defense mechanism against her fear of death. As Abigail Brooks (2010, 251) notes, she experiences aging as a “problem” that requires “repair”. In line with Bauman’s (2018) argument, refusing to accept “the limits of the body” makes it more difficult to face death. “The thought of death is always in the back of my mind, and aesthetic interventions give me a sense of control. At the very least, by controlling my appearance, I can cope with this fear inside me. By reshaping my body, I can resist, even if temporarily, the inevitability of aging and death, and that makes me feel stronger and more secure” says Sunay. She hopes to temporarily suspend her death anxiety and trusts in science and technology to create “miracles” in her body. Her desire to “look ten years younger” through botox and filler treatments exemplifies this hope. Although such interventions do not promise immortality, they seem to offer a way to “buy time” (Kellehear, 2012, 365) by slowing down (or even reversing) the aging process that causes Sunay so much anxiety.

“Why the thought of our own death frightens us so much remains a matter of curiosity”, says Bauman (2018, p. 12), offering a philosophical stance on the source of death anxiety in his book *Mortality, Immortality, and Other Life Strategies* (2018). He questions, “When death comes, I won’t be here. I won’t experience it, and I certainly am not experiencing it now, before it arrives; so why should I worry? What’s the point of worrying now?” (Bauman, 2018, 12). Terry Eagleton (2022) attributes this anxiety to “the awareness of the finitude of one’s own existence” (2022, 27), or in other words, to the fact that humans “live with the awareness of their inevitable mortality” (Becker, 2020, 9). As observed by Peter Koestenbaum (1998), even if one does not experience their own death, one “carries the knowledge that they will die” (1998, 47); in a way, one lives with the anxiety of the inevitable prospect of dying in the future (Koestenbaum, 1998, 122). In this sense, death, which is impossible to fully define, becomes the absolute “other” of existence, paradoxically representing the final void, the absence of being, that gives rise to all existence (Bauman, 2018, 22). Ernest Becker (2020, 17) summarizes this tension as follows: “To exist out of nothingness, to have a name, a sense of self, deep feelings, a passion for life and self-expression, and yet to know that one day all of this will end, that is a terrifying reality”. The presence of death inevitably initiates a cognitive cycle that includes reviewing one’s life, clarifying one’s values, reflecting on difficult periods, assessing personal gains and losses, and contemplating fears, sorrows, loneliness, or the quest for meaning (Kellehear, 2012, 30). For Sunay, this cycle manifests when she reflects on unfulfilled or incomplete moments of her life: “When I was younger, I thought everything would last forever. But now I realize how quickly time passes and that one day everything will end. In this process, trying to delay aging through procedures like botox and fillers feels like gaining a little more time... A youthful face means that I still have things to do in life, that I can dedicate more time to myself”. Sunay dreams of traveling abroad, possibly remarrying, and doing more for her child. The hope of reaching these goals, or more importantly, the hope of temporarily suppressing the fear of death brought on by her wrinkles, drives her to undergo botox and filler treatments to regain a youthful appearance. For Sunay, these technologies represent a way of confronting her fear of death. Her awareness of mortality helps clarify the “values” in her life and provides her with the strength to envision a meaningful future (Koestenbaum, 1998, 103-105). Indeed, her desire to continue living originates from her commitment to her child’s well-being. Having given birth later in life, Sunay feels a lasting sense of responsibility and purpose in ensuring that her child’s needs are met. Her existence retains meaning as long as there are people who need her. Her anxiety about death is rooted not only in the fear that all communication, relationships, and experiences of love may end suddenly, but also in her perceived obligation to plan the future. As Anthony Giddens (2019, 71) argues, anxiety is “the struggle for being in the face of the possibility of non-being”. Bauman (2018, 15) similarly suggests that we spend most of our time trying to ensure that the things we care about most (the things we consider most meaningful) will not vanish when we are “in the grave”. Death, therefore, is a threat that could interrupt us before we finish our tasks or fulfill our duties. Even if it remains a distant and abstract possibility, this is why we are so anxious about it. Ultimately, what holds deep importance are those

unfinished tasks and unexperienced moments. These transcend the biological limits of life and allow us to live more fully, offering a way to challenge the limits of existence and infuse life with “meaning”.

“If we encountered death in its ‘immature phase’ -as only the cessation of biological life-, we wouldn’t be so anxious about it”, argues Bauman (2018, 14). From a strictly biological perspective, death is not inherently problematic, because the cessation of an organism’s physiological functions does not affect the “content of life”. However, as “authors of their own lives” (Eagleton, 2022, 49), humans have a profound need to attribute “value” to their lives. This need arises, as Giddens (2019, 72-73) observes, from the fact that human beings “not only live and die but also are aware of their finitude”. This awareness reflects what Paul Tillich (2000, 35) describes as the “existential awareness of the non-being that is a part of being itself”. As Eagleton (2022, 59) notes, death is one of the essential preconditions for life to have any meaning. The knowledge of mortality grants significance to human action, value to time, and transforms existence into a purposeful endeavor. Bauman (2018, pp. 50-52) emphasizes that this awareness of finitude allows us to measure time, renders each moment valuable, and turns being into doing, existence into purpose. Mortality creates the conditions for creativity and for a passionate relationship with life. As Bauman (2019, 277) proposes, without death, the goals and aspirations that give life its meaning would lose their importance: “Because we humans are aware of our mortality, our days carry weight, and therefore life holds value” (Bauman, 2015, 309). Similarly, Koestenbaum (1998, 292) argues: “Without death, we would constantly postpone or procrastinate life. We would not take its serious tasks seriously. Most of the time, we wouldn’t even realize what our unfinished tasks were. In fact, we wouldn’t even understand what those tasks meant”. In the same way that seeking aesthetic interventions reflects not only a personal choice but also an intertwined quest for meaning through the lived experience of aging, for Sunay, death anxiety signifies not only the end of life but also the potential loss of existential meaning. For this reason, Sunay views botox and filler procedures not merely as tools to “look young”, but as a means to reassign meaning to her life, to cope with mortality, and to instill a sense of continuity into her existence.

Life in the Here and Now: Secularization

As Bauman (2018) points out, awareness of death has held a central place in the human effort to make sense of life across all ages and cultures. Even though attitudes toward death in “traditional” societies may seem more “natural” and “ordinary”, this does not mean they are free from emotional responses such as “fear”, “grief”, “anger”, “despair”, and “resentment” (Bauman, 2018, 40). The fundamental difference between traditional and contemporary attitudes lies in the centrality of belief in a “second life”. In traditional societies, belief in “another world” meant that death was not perceived as the end of existence but rather as a transition, a continuation of life in another form. Symbolically, death was not perceived as the end of life but rather as an internal part of it; or conversely, life was understood as a counterpart to death (Baudrillard, 2021, 303-304). Within this worldview, life and death were not opposing forces but were intertwined. Life was not a process of accumulation whose ultimate limit was death (Baudrillard, 2021, 280). However, modernity has offered a new framework for understanding death shaped by the process of secularization. The modern anxiety about death stems from the belief that “life holds meaning for the individual only ‘here and now’, devoid of any transcendent dimensions”. Defined as “the disenchantment of the world” and “the decoding of the former codes of the sacred or transcendent”, secularization eliminates belief in the afterlife (Jameson, 2022, 452). As emphasized by Kellehear (2012), the erasure of certainty regarding the afterlife transforms death into a lonely and uncertain journey. When stripped from its religious and spiritual meaning, death becomes disconnected from notions of renewal or continuity. From this perspective, since there is no world to anticipate beyond this one, “the construction of culture is based not on the anticipation of death but on its denial” (Kellehear, 2012, 97). For Sunay, who says, “The more we can accomplish the things we want to do before we die, the more valuable life becomes... Because I believe that everything is empty and meaningless after death. That’s why living every moment to the fullest while we’re alive, turning our desires and dreams into reality, feels important to me. Time is precious, and I understood this even more

after I recently lost my mother, because after death, only unfinished things remain”, death is not a transition to another realm. For her, death does not represent a passage to another life, but an irreversible rupture that marks the end of goals and dreams. Modernity has replaced concern with the “other world” with an obsession for the “here and now”, focusing human efforts and values on worldly aims (Bauman, 2015, 321); but this transformation has come at a cost. As Jean Baudrillard (2021, 253-274) argues, modernity’s affirmative embrace of worldly “reality”, a reality constructed not through promises of an afterlife but through the re-imagining of this world, has deepened humanity’s fear of death. Death, stripped from its spiritual resonance, is no longer perceived as a significant transition to a longer existence or deeper meaning. Instead, it is reduced to “the end of a story” (Bauman, 2019, 260-262). As seen in Sunay’s narrative, death is defined as a moment of certainty that marks the end of goals and plans. It does not symbolize “renewal” or the possibility of a “second life”. Rather, it expresses a final erasure, the definitive end of something uniquely personal: life itself (Bauman, 2018, 179-180). From this perspective, death is equivalent to annihilation and leaves no trace of continuity or salvation. This view also plays a determining role in Sunay’s turn to botox and filler procedures.

Individualization

As stated by Kellehear (2012, 211-219), unlike belief systems that accept the process of dying as “fate” or “predestination”, modern individuals shaped by individualistic ideologies tend to resist mortality rather than embrace it. In contrast to collectivist cultures, where individuals perceive themselves as integrated with nature and the cosmic flow of consciousness, modern individualism emphasizes self-determination and self-affirmation (Tillich, 2000, 86). As a result, while modern individuals foreground their unique identities, collectivist frameworks often diminish the sense of individuality by promoting unity with a greater whole. In this context, the notion of “finitude” in contemporary culture signifies limitation, a concept closely tied to the essence of being an individual. For Koestenbaum (1998, 126), who asserts, that “Finitude today means limitation, and this is the basic principle of being an individual. By saying ‘I will die’, I declare myself separated, isolated, and detached from the rest of the world”, such separation enables individuals to recognize themselves not as inseparable parts of a universal or natural whole, but as distinct beings. Even though this rupture nourishes individuality, it also brings with it the burden of mortality awareness and the need to confront death as a personal inevitability. Thus, modernity shifts the perception of death from a collective destiny to an individual trial. Death, once associated with beliefs in an afterlife or cosmic continuity, is now redefined as a system of trial and testing rooted in this world (Kellehear, 2012, 47). There is a movement away from fatalism toward an active engagement with the processes of death and aging (Kellehear, 2012, 223). Even though death itself remains insurmountable, modern individuals attempt to manage the anxiety it creates by temporarily suspending its inevitability. One of the primary resources for this existential management is the body, particularly through practices designed to delay or conceal the visible signs of aging. For Sunay, anti-aging interventions such as botox and filler procedures serve as a practical way to confront the horror of mortality. These procedures offer her a sense of control over her physical appearance, allowing her to temporarily evade the reminders of aging and the finite nature of existence.

A long and healthy life has emerged as the ultimate aspiration and central focus of modern existence. While discourses surrounding Cartesian metaphysical concepts such as the “immortality of the soul” once symbolized the acceptance of fate and detachment from individual identity formations (Aries, 1991, 105-106), these notions have largely lost their influence in contemporary times. Tillich (2000, 42) argues that such ideals are futile in the modern age, as individuals have become acutely aware of the complete annihilation of the self that accompanies biological extinction. In this context, the body gains exceptional significance. When all that remains is the biological dimension of existence, it becomes nearly impossible to imagine anything more valuable or more deserving of care. The body, perceived as the most precious one among all possessions, requires constant attention and protection. This perceived value elevates the body to the status of a vital entity that must be carefully shielded from

a world that works “stealthily” to weaken and ultimately destroy it (Bauman, 2015, 321-322). As stated by Bauman (2018, pp. 56-57), who writes, “The dream of survival chooses the body as its highest priority, for one’s own body is the mortal side of the self”, the body becomes both the central component of the struggle for survival and its greatest adversary. This duality produces a paradox: the body is simultaneously half-ally and half-enemy. It serves both as the ultimate object of protection and as an indispensable tool in the battle against its own inevitable decline.

This struggle stems from humanity’s efforts to avoid the idea of mortality. As Becker (2020, 17) argues, people develop strategies to repress and forget the fear of death; this serves as a way to reveal our underlying ontological anxiety. At its core, the biological drive to control or deny the fear of death often acts as a primary motivation behind human behavior. The absolute helplessness felt in the face of death presents a dual challenge: the temptation to accept mortality, and simultaneously, the resistance to such acceptance. While individuals may feel powerless against death, they also strive to overcome this vulnerability. The fragile and transient nature of the human body necessitates a kind of “defense” against the inevitability of death (Seale, 2014). The reflective subjectivity that arises from this temporary physical existence forces individuals to construct mechanisms of resistance against the threat of not-being (Tillich, 2000, 78). As Becker (2020, 232) puts it, “The more you fear death, the more you fill your world with ‘effective’ helpers”. This resonates with Sunay’s experience, in which her awareness of mortality motivates her to find new ways to infuse her life with meaning. For Sunay, botox injections seem to offer a way to reclaim a youthful appearance. These procedures erase the wrinkles, which she associates with signs of death within minutes. As Bauman (2018, 13) notes, “The knowledge of death’s inevitability is unforgettable; it can be pushed aside for a while when attention is redirected to other concerns”. By eliminating the visible signs of aging through botox and filler technologies, Sunay temporarily neutralizes her body as a source of existential threat. This effort may be understood as “a rational response to death” (Bauman, 2015, 12), an attempt to manage its impact while confronting an unchangeable truth. Bauman (2018, 213) argues that such practices reflect how death, stripped of its metaphysical significance in modern times, has been “rationalized” to fit contemporary conditions. In Sunay’s case, these actions offer her a way to respond to the inevitable on her own terms, allowing her to engage with life’s transience through a framework of personal agency.

Developments in Technology and the Idealization of Youth

Andrew Wernick (1995) argues that much of mainstream body image culture rejects the “mortality of flesh” due to advances in medicine and technology. He states that “the subject of death itself is troublesome, especially in a technologically driven civilization where death seems gratuitous and obscene” (1995, p. 285). Wernick further notes that the growing prevalence of the youth cult renders old age, death, and aging as “undesirable”. Aveni (2021, 154) shares a similar view, stating, “our society has eliminated sensitivity to death by emphasizing living in the moment, youth, and movement”. In this context, aging becomes frightening since it symbolizes the inevitable approach of death. One way to cope with this fear is the utilization of technology. While religion once provided a palliative to ease this anxiety, technology has now taken its place (Aries, 1991, 113). One of the possibilities offered by technological advancements is the medical ability to fight the effects of aging. With the increasing focus on the face as an indicator of age, this technological capacity manifests in ways that “mask” age and reshape the fantasy of timelessness (Katz, 1995, 67). The aging process is now portrayed as endlessly open to construction and reconstruction (Featherstone and Hepworth, 1995, 42-44). At the same time, the “barriers” associated with chronological age can be overcome through technologies like botox and filler injections, which offer the possibility of achieving a youthful appearance.

Even though some scientific initiatives, like the concept of “aging without aging”, promise to overcome human fragility in the face of death (Turner, 2019, p. xxix), and these expectations may seem to alleviate death-related anxieties, Becker (2020, 90) reminds us that “death continues to be the terror of biological reality”, underscoring that we are not the masters of our own fate. As Becker (2020, 12)

notes, “If the source of anxiety is fear of the future, the future will end in death; if the source of anxiety is fear of uncertainty, death is the greatest certainty”. This existential reality is further emphasized by Bauman (2018, 31), who asserts, that “death cannot be buried in the past; on the contrary, it is in the future of all those living in the present”. Thus, as stated by Bryan S. Turner (2019, 151), “The problem of dying remains an acute issue, at least in existential terms, since death is inevitable”. The salvation from mortality that social orders or culture may promise remains forever controversial and ultimately illusory (Bauman, 2018, 18-19). What remains constant is only the relentless and inescapable presence of death (Fulton, 1976, 3). Despite technology’s attempts to triumph over the metaphysical ideal of eternity (Bauman, 2018, 194) and the promises of “modern” medicine, death, as Bauman (2018, 197) puts it, “continues not to bow to science and rationality”. This paradox stands in stark contrast to modernism’s ideals of “scientific and technological development” without bounds and the ambition to “dominate nature” in all fields. While death is attempted to be neutralized by framing it as a “natural phenomenon”, it cannot be fully addressed. Consequently, death is both seen and denied as something “inhuman” and “irrational”, similar to the concept of “untamed nature” (Baudrillard, 2021, 309).

On the other hand, while the inevitability of death remains undeniable, it can be temporarily displaced, allowing other “truths” to take its place. Each specific encounter with death (particularly the death that threatens a particular person, in a particular moment) can be resisted (Bauman, 2018), and death anxiety can be postponed. Although mortality cannot be fully overcome, it is possible to momentarily alleviate the anxiety surrounding death. For instance, in Sunay’s case, the use of botox and filler technologies offers a means to forget or soften this anxiety by restoring a youthful appearance. In this sense, science and technology, which provide a distraction from or relief to the anxiety induced by the awareness of mortality (Fulton, 1976, 4), can be seen as “one of the best hopes for individuals” (Seale, 2014, 459), particularly when it comes to addressing the signs of aging. Just as Sunay’s use of botox and fillers represents an attempt to rekindle hope in life amid the looming presence of death, these procedures create the possibility of renewing the face - an essential and highly valued part of the body. Botox and filler technologies, which “absorb the depressing feeling of time and death” (Baudrillard, 2020, 132) by rejuvenating the face, help Sunay alleviate her “death anxiety” and enable her to view her body as a means of satisfaction and self-expression, rather than merely as the carrier of her mortality (Seale, 2014, 463). These procedures, which seemingly challenge mortal existence by preserving a “young-looking face frozen” for up to six months, are idealized by Sunay. Though she does not believe botox and fillers guarantee survival, Sunay hopes that the youthful appearance they provide will serve as a reminder that she is still alive, offering symbolic meaning in her real, irreversible journey towards death. In this regard, as specified by Odette Thibault (1975, cited in Bauman, 2018, 197), “Modern medical products, which have reached the most advanced level, seem to be a powerful psychological (confidence-restoring) factor in overcoming the fear of death, even if they cannot completely conquer it”.

Discussion and Conclusion

This ethnographic research revealed that medical aesthetic procedures such as botox and fillers are not limited to physical transformation only, but also carry complex meanings regarding individuals’ perceptions of aging, mortality, and selfhood. In this study, carried out by utilizing participant observation and in-depth interview techniques, it was determined, especially through the narrative of 61-year-old Sunay, that “death anxiety” may be one of the main reasons behind the turn to aesthetic interventions. Sunay’s experience of aging not only as a physical change but as an existential threat has turned aesthetic procedures into a strategy for coping with death.

However, the narratives of other women who participated in this research also show that the motivations behind aesthetic procedures are multidimensional. Some participants turned to these practices for reasons such as “self-care”, “maintaining social visibility”, or “preserving a professional image”. For some, youth means the continuation of “self-confidence” and “sexual attractiveness”, while

for others, it has gained importance as a means of “resisting ageism” or “protecting against social exclusion”. This diversity shows that aesthetic interventions are shaped not only by individual preferences but also by social norms, cultural value judgments, and class-based habitus.

Still, Sunay’s narrative was focused on because it is the clearest and most focused example around the theme of “death anxiety” among these multiple narratives. For Sunay, every sign of aging (wrinkles, loss of elasticity, changes in facial features) is a sign of approaching death and a reminder of the destructive nature of time. Therefore, botox and filler procedures serve not so much as an effort to regain a youthful appearance, but as a means to provide an existential sense of security, slow down the passage of time, and develop resistance against her own finitude. These interventions are both a psychological and bodily solution that Sunay has found to cope with the “sudden certainty” of death.

This narrative also sheds light on the relationship between turning points in individual biographies (such as the death of a parent, divorce, and responsibility for a child) and awareness of mortality. Sunay’s reconsideration of the value of time and her confrontation with “unfinished tasks” after losing her mother concretizes the connection made by thinkers like Koestenbaum, Bauman, and Becker between “meaning-making and death awareness”. In this context, botox and filler procedures carry for Sunay not only the hope of reshaping her face but also of reshaping her entire life.

In light of this study, the experience of aging is seen not only as bodily change but also as the individual’s confrontation with death and existential limits. Within this framework, medical aesthetic interventions become an important part of coping strategies developed against death anxiety and the search for meaning, while simultaneously reshaping individuals’ perceptions of their bodies.

In conclusion, this study demonstrates that medical aesthetic practices provide an important perspective to understand the complex relationships individuals have with death, time, aging, and the search for meaning. Aesthetic interventions should be considered not only as visual transformations but also as integral parts of individuals’ existential experiences. This study suggests that aesthetic interventions can be understood not only as expressions of a desire for youth, but also as a means of confronting the finitude of life and making sense of this process, by revealing how the turn to such procedures is experienced and interpreted in individuals’ inner worlds.

Recommendations

This study adopts a qualitative and ethnographic approach, and focuses on the participants’ in-depth experiences and meaning realms. In this context, the findings achieved in this study cannot be directly generalized to a broader population. However, such studies aim to gain a detailed understanding of individuals’ experiences within specific social and cultural contexts and to reveal the complexity of these experiences. The data obtained can provide a rich basis and theoretical insights for studies investigating the relationship between aging, aesthetic interventions, and death anxiety in similar social contexts. Therefore, rather than generalizability, this study aims to provide an original and in-depth understanding within a specific context.

In this study, the motivations behind the turn to botox and filler applications were examined particularly through death anxiety and aging experiences. However, the psychological effects and ethical dimensions of these interventions were not evaluated in-depth. Psychological effects include the emotional and cognitive processes experienced by individuals following aesthetic procedures, while ethical dimensions require an assessment of these practices within social and individual ethical frameworks. These areas involve significant debates at both individual and societal levels and were excluded from the scope of the present study. Nevertheless, in light of the findings obtained, comprehensive studies on the psychological effects and ethical responsibilities of aesthetic interventions will make important contributions to the relevant literature. Future studies are recommended to examine individuals’ psychological experiences and ethical responsibilities related to these interventions in greater detail.

However, future studies could more comprehensively examine the relationships between aging, death anxiety, and aesthetic interventions across different gender and cultural contexts.

Disclosure Statements

1. Declaration of the contribution of the researchers: First author %100

2. Conflict of interest: No potential conflict of interest was reported by the author.

3. Ethics Report: This research was conducted with the approval of the Ankara University Rectorate Ethics Committee, dated May 17, 2021, and numbered 8/161.

4. Research Model: This research was conducted within the framework of the “research article” model. The study is based on field research, a qualitative research method, and was carried out using the participant observation technique. Participant observation, which involves face-to-face interaction with members of the studied community, allowed me to engage directly in the research process and share the experiences of the individuals involved.

5. Disclosure: This study examines the social, cultural, and existential dimensions of the turn to botox and filler applications. Since the findings are based on a specific field study, they do not aim at generalizability. The primary aim of the research is to reveal how aesthetic interventions are understood not only in the context of bodily transformation but also in relation to aging, death anxiety, and the desire for youth.

TÜRKÇE SÜRÜM

Giriş

Thomas R. Cole'a (1992) göre, ölümden kaçınma ve ölümlülükle ilgili kaygı “modern” döneme özgü bir olgudur. *The Journey of Life: A Cultural History of Aging in America* adlı eserinde belirttiği üzere, yaşlanmış bedenin ölüme yakınlığını “olağan” karşılayan ve yaşlanmayı ölüme ve ebediyete hazırlık olarak gören kozmolojik düşünce ve sembolizm sistemlerinde, “ölümlülük” konusu günümüzdeki kadar kaygı uyandırmamış; aksine, “dünyevi”, “sıradan” ve “doğal” bir gerçeklik olarak algılanmıştır. Geleneksel toplumlarda ölüm, yaşamın karşıtı değil, onun devamı olarak düşünülmüş; günlük hayatın ayrılmaz bir parçası olan ölüm, dolaysızlığı ve toplumsal görünürlüğü sayesinde içselleştirilmiştir (Turner, 2019, 232). Allan Kellehear (2012, 98), bu durumun temel nedenini, söz konusu toplumların yaşam ve ölümü karşıt değil tamamlayıcı kavramlar olarak görmelerine bağlar. Bu perspektife göre yaşam ve ölüm birbirinden ayrılmaz niteliktedir ve insanlar ölümlle sürekli bir ilişki içerisinde. Ölümlle kurulan bu yakınlık, onun duygusal etkisini azaltarak, tanıdık ve doğal bir durum olarak algılanmasını sağlamıştır (Aries, 1991, 22).

Antik toplumlarda bu kabulleniş, insanlığın evrenin doğal akışının ve dengesinin bir parçası olduğu inancıyla daha da pekiştirilmiştir. Bu kozmolojik dünya görüşü, ölümlle kurulan yakın ilişkiyi, doğal düzenin bir kabulü olarak tanımlamış (Koestenbaum, 1998, 131) ve aynı zamanda “kader” kavramını da içermiştir (Aries, 1991, 29). Bu nedenle, doğaüstü inançlarla şekillenen dünyada ölüm, ilahi bir planın parçası olarak görülmüş ve ölümden kaçınmaktan ziyade, onu sakin bir kabulle karşılamak makbul sayılmıştır (Aries, 1991, 12-13). İnsan, doğa ve kozmosun birbirine bağlılığına vurgu yapan bu anlayış, umutsuzluktan ziyade pasif bir kabullenme ve mistik bir güven duygusu üretmiştir. Ölümlün “yenilenme” anlamı taşıdığı bu toplumlarda, eski kimliğin ölmesiyle yeni bir kimliğe yer açılması gerektiği düşünülmüş; ölüm, yaşam döngüsünün temel parçası ve doğumu mümkün kılan nihai yaratıcı güç olarak konumlandırılmıştır. Bu sebeple bir dönüşümün başlangıcı ve kutlanması gereken bir olay olarak kabul edilmiştir (Aveni, 2021, 205).

Ölümlle yönelik geleneksel yaklaşımın bir diğer temel özelliği ise, ölümlün yaşamın zıttı değil devamı olarak görülmesidir. Bu bakış açısı içerisinde “öte dünya” inancı özel bir anlam kazanmış; biyolojik ölümlün ötesinde sürekli bir varoluşu savunan inanç sistemleri, Ortaçağ dini uygulamalarının merkezinde yer almıştır. Antik çağlarda ölüm, doğuma giden yolculuğun bir parçası olarak görülürken; Ortaçağ’da bu yolculuk, yaşamın ebedi kaynağı olan Tanrı’ya varış olarak yorumlanmıştır (Cole, 1992, 9-10). “Öte dünya” ve “yeniden doğuş” kavramlarını içeren bu kutsal doktrin, diriliş ve sonsuz yaşam inancını ön plana çıkarmış; böylece ruhun ölümsüzlüğüne dair inanç aracılığıyla ölüm korkusunun hafifletilmesini mümkün kılmıştır (Tillich, 2000, 110). Bu inanç sistemi, varoluşu ruh ve beden olarak ikiye ayırmış; ruhu ölümsüz kabul ederken, bedeni ölümlü saymıştır. Böylece yaşam ve ruhun sürekliliği, ebedi bir varoluşun aşamaları şeklinde anlamlandırılmıştır (Aries, 1991, 110). Ruhun ebediliğine yapılan bu vurgu, bedenin kaçınılmaz çürümesine dair duyulan kaygıyı azaltmış; bireyler, bu dini çerçevede ruhun ölümsüzlüğünü benimseyerek bedensel ölümlü kabullenmişlerdir. Bedensel ölümlle başlayan ceza ve ödül süreci, geriye dönük olarak sona eren yaşama anlam ve amaç katmıştır (Bauman, 2018, 42-43).

Bu kozmik yaklaşımların bireysel kimlik algısı üzerinde belirli bedelleri de olmuştur. Zygmunt Bauman (2018), bireyin ancak yerini alacak başkaları varsa ortadan kaybolabileceğini öne sürerken; bu

durum, bireysel kimliğe verilen önemin sınırlı kaldığını ve bireyin evrensel düzene feda edildiğini göstermektedir (Aries, 1991, 105-106). Başka bir ifadeyle, ölümün evrenin doğal işleyişinin bir sonucu olarak kabul edilmesi, insanın doğa ve kozmik bilinçle bütünleşmesini temsil eder. Ancak bu bütünleşme, bireyselliğin yitirilmesi pahasına gerçekleşmektedir (Koestenbaum, 2018, 131).

Genel olarak bakıldığında, ölümün hem yakın hem tanıdık olduğu, ancak zararsızlaştırıldığı ve büyük ölçüde göz ardı edildiği “geleneksel” tutumlarda, ölüm “normal”, “durdurulamaz”, “kaçınılmaz” ve “Tanrı vergisi” olarak kabul edilmiştir (Cole, 1992). Bu bağlamda Philippe Aries’in (1991) ileri sürdüğü gibi, ölümün bir zamanlar “evcilleştirildiği” söylenebilir. Aries (1991, 13), ölümü “evcilleştirilmiş” olarak tanımlarken, ölümün bir zamanlar “vahşi” olup sonradan evcilleştiğini kastetmez; aksine, ölümün günümüzde “yabancı” ve kaçınılması gereken bir olgu haline geldiğini vurgular. Nitekim “geleneksel” toplumlarda ölüm, “modern” zamanlarda olduğu gibi dışsallaştırılan, tıplaştırılan ve tabu haline getirilen bir husus değil; yaşamın doğal, bütünleyici ve hatta kutsal bir unsuru olarak düşünülmüştür. Bu doğrultuda, bireysel varoluşun geçiciliğine değinmekten kaçınan “geleneksel” dünya görüşü, ölümü doğallıkla kabullenirken; modern çağlarda ölümden kaçış ve ölümlle ilgili kaygının nasıl yönetileceği sorusu giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Zira “modern” bireyin ölüm karşısındaki tutumu, tarihsel olarak sürekli dönüşen kültürel anlamlandırma biçimleriyle şekillenmektedir. Özellikle modernlik sonrası toplumlarda ölüm; tıbbi, teknik ve bireysel bir “sorun” olarak yeniden çerçevelenirken, yaşlanma da bu bağlamda “müdahale edilmesi gereken bir kusur” gibi konumlanmaktadır.

Bu dönüşümle birlikte, günümüzde bedenin yaşlanmasını önlemeye yönelik estetik uygulamaların giderek yaygınlaşması, bireylerin yalnızca fiziksel görünümleriyle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda ölümlülükle kurdukları ilişkiyi de dönüştürmektedir. Bu bağlamda estetik müdahaleler, yalnızca kozmetik tercihler olarak değil; varoluşsal düzeyde yeniden kurulan kimlik inşalarının da bir parçası haline gelmektedir. Dolayısıyla bu çalışma, estetik müdahalelere yönelimin yalnızca gençlik arzusu veya toplumsal normlara uyum sağlama çabasıyla açıklanamayacak kadar derin ve çok katmanlı bir anlam dünyasına sahip olduğunu ileri sürmektedir. Özellikle botoks ve dolgu gibi yaşlanmayı geciktirmeye yönelik uygulamaların, bireylerin ölümle yüzleşme biçimleri üzerindeki etkisini anlamaya odaklanmaktadır.

Bu çerçevede, “geleneksel” toplumlarda ölümün nasıl anlamlandırıldığı ve bireysel ölümlülüğün nasıl kabul edildiği sorusu, günümüz estetik pratiklerini analiz etmek için önemli bir karşılaştırmalı perspektif sunmaktadır. Bu nedenle, Thomas R. Cole, Philippe Aries ve Paul Tillich gibi düşünürlerin geliştirdiği kavramsal çerçevelerden yararlanılarak ölümün tarihsel, kültürel ve felsefi temsilleri ele alınmıştır. Söz konusu teorik arka plan, ölümle kurulan tarihsel-toplumsal ilişkinin, günümüz bireylerindeki kaygı ve varoluşsal kırılmaların anlaşılmasında kritik bir rol oynadığını göstermekte; estetik müdahalelerin yalnızca bedensel değil, aynı zamanda bireyin varoluşsal kaygılarıyla da ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Zira, “geleneksel” toplumlarda ölüm yaşamın doğal bir devamı, hatta bir dönüşüm olarak görülürken; “modern” birey için ölüm, bastırılması ve ertelenmesi gereken bir son olarak tanımlanmaktadır. Bu doğrultuda, estetik uygulamalar bireylere yalnızca genç bir görünüm sunmakla kalmamakta, aynı zamanda ölümün görünürlüğünü ve dolayısıyla ölümle yüzleşmenin erken belirtilerini geciktirme olanağı da sağlamaktadır.

Bu aşamada, çalışmanın temel araştırma soruları şu şekilde belirlenmiştir:

1. Estetik uygulamalara yönelim, bireylerin ölüm algılarını nasıl dönüştürmektedir?
2. Bu uygulamalar, bireysel ölümlülük farkındalığıyla başa çıkma stratejisi olarak nasıl işlev görmektedir?
3. Modern toplumlarda ölüme dair toplumsal, kültürel ve bireysel anlamlandırmalar, bedensel müdahalelerle nasıl yeniden şekillenmektedir?

Bu sorulara yanıt arayan çalışma kapsamında, günümüzün gençleşme pratiklerinden botoks ve dolgu uygulamaları bağlamında, bu uygulamaları tercih eden 61 yaşındaki Sunay'ın⁷ yaşlanmaya yüklediği anlamlar ve yaşlanmanın kendisinde yarattığı “ölüm kaygısı” incelenecektir. Katılımcının anlatılarından yola çıkarak, yaşlanma karşıtı estetik müdahalelerin yalnızca dış görünüşe dair değil, aynı zamanda ölüm, zaman ve kimlik gibi daha derin varoluşsal meselelerle ilişkili olduğu gösterilmeye çalışılacaktır. Ankara’da bir estetik merkezinde katılımlı gözlem ve derinlemesine görüşme teknikleriyle yürütülen bu niteliksel çalışma, estetik uygulamalardan botoks ve dolgu uygulamalarını varoluşsal bir perspektiften ele almayı amaçlamaktadır.

Çalışmanın yürütüldüğü Türkiye toplumunda da Müslüman inancı bağlamında, ölüm algısı tıpkı ölümün kolektif ritüeller ve metafizik inançlarla çerçevelendiği “geleneksel” toplumlardaki gibi ruhani ve kabullenici bir yaklaşımı yansıtır. İslam’da ölüm, kaçınılmaz ve doğal bir gerçek olarak kabul edilir; ölümden kaçınmak yerine, ona teslimiyet ve hazırlık esastır (Esposito, 2002). Kur’an’da “Her canlı ölümü tadacaktır” ifadesiyle yaşamın sonunun kesinliği vurgulanır ve ölüm, dünya hayatını sonu ve ahiret hayatına geçiş olarak anlaşılır (Nasr, 2006). Bu inanç, ölümle ilgili kaygıyı hafifletirken, bireylerin ölüm karşısında denge ve huzur bulmalarını sağlar (Abu-Raiya ve Pargament, 2015). Böylece Müslüman bireylerde ölüm bilinci, manevi bir bağlamda varoluşsal mücadeleyi şekillendirir (Nasr, 2006).

Ancak, Sunay’ın gençleşme uygulamalarına yönelik tercihi, bu geleneksel ve İslami anlayışla kıyaslandığında, modern toplumun ölümden kaçış eğilimlerini ve yaşlanmaya karşı geliştirilen yeni stratejileri yansıtan dikkat çekici bir zıtlık oluşturur. Geleneksel ve İslami perspektiflerde ölümle barışık bir ilişki ve yaşlanmanın doğal kabulü ön plandayken, Sunay’ın genç görünme çabaları modernliğin “bireyselleşme”, “sekülerleşme” ve “gençliğin idealleştirilmesi” gibi temel özellikleriyle uyumludur. Sunay’ın yaşlanmaya yüklediği anlamlar ve estetik müdahalelerle ölüm kaygısını yönetme biçimi, modern toplumun ölüm ve yaşlanma algısındaki dönüşümü göstermektedir. Dolayısıyla çalışmada, Sunay’ın yaşlanmaya dair bireysel deneyimi modern gençleşme pratiklerinin yarattığı yeni anlam dünyasıyla etkileşim içinde ele alınacaktır.

Bu bağlamda, estetik müdahalelerden botoks ve dolgu uygulamalarının yaşlanma ve ölüm kaygısıyla ilişkisini anlamak önemlidir. Clostridium botulinum bakterisinden elde edilen botoks, kırışıklıkları gidermek ve yüz kaslarının hareketlerini sınırlandırmak amacıyla yüz kaslarına enjekte edilen bir toksindir (Coleman ve Carruthers, 2006). Kolajen ve hyaluronik asit dolguları ise kırışıklıkları gidermek, cilde elastikiyet ve hacim kazandırmak gibi estetik amaçlarla kullanılmaktadır (Brandt ve Cazzaniga, 2008, s. 154). Bu uygulamalar, zamanla yüzde oluşan yaşlanma belirtilerini azaltmayı hedefleyerek; iki kaş arası çizgiler, gülümseme çizgileri, göz çevresindeki kırışıklıklar, alındaki yatay çizgiler ve ağız çevresindeki çizgiler gibi yüzdeki kırışıklıkları giderebilmektedir (Coleman ve Carruthers, 2006, s. 177). Genç bir görünüm kazandıran botoks ve dolgu uygulamaları, “yaşlı bir beden” den bahsetmenin ne anlama geldiği sorusunu gündeme getirirken; “yaşlılık” kavramının kendisini de sorgulanır hale getirmektedir. Bu konuyu ele almak için, botoks ve dolgu işlemi yaptıran katılımcılardan Sunay’ın “genç” ve “yaşlı” görünümüne atfettiği anlamlar ve bu anlamların kişisel ölüm kaygısıyla ilişkisi üzerinde durulacaktır. Ayrıca çalışma, ilgili literatüre dayanarak, bu işlemlerle yaşlanmayı yavaşlatma veya tersine çevirme çabalarının ölüme yönelik tutumları nasıl etkilemeye başladığını inceleyecektir. Bu kapsamda araştırma, yaşlanmanın bireyde meydana getirdiği ölüm kaygısına modernliğin temel özellikleri üzerinden yaklaşacaktır: “Bireyselleşmenin öne çıkması”, “sekülerleşme süreci”, “bilim ve teknolojiye ilerlemeler”, “yaşlanmayı akılcılaştırma girişimleri” ve “gençliğin idealleştirilmesi”. Bununla birlikte, yaşlılık hususunun bireyde ölüm kaygısı yaratmasının, aslında “varoluşsal bir mücadele” ve “hayata anlam katma çabası” ile ilişkili olduğu ileri sürülecektir.

Literatürde botoks ve dolgu uygulamalarının popülaritesi üzerine birçok çalışma bulunsada, bunların bireylerin yaşlanma deneyimleri, ölüm kaygısı ve varoluşsal anlam arayışı bağlamında nasıl anlamlandırıldığına dair araştırmalar oldukça sınırlıdır. Özellikle Türkiye bağlamında, estetik

⁷ Araştırma etiği gereği bu çalışmada adı geçen tüm katılımcılara takma isim verilmiştir.

müdahalelere yönelik bireysel motivasyonlar ve bu motivasyonların sosyal ve kültürel boyutları üzerine niteliksel çalışmalar mevcut değildir. Bu çalışma, medikal estetik uygulamaların yalnızca görünümü değiştirme amaçlı bir müdahale olmadığını, aynı zamanda bireylerin ölümle yüzleşme biçimleri, gençlik ideallerini ve yaşamın anlamlandırılması süreçlerini şekillendiren bir deneyim olduğunu ortaya koymayı hedeflemektedir. Böylece, literatürdeki “ölüm kaygısı” ve “varoluşsal anlam arayışı” temalarını estetik müdahaleler bağlamında birleştiren özgün bir perspektif sunmaktadır.

Amaç

Bu çalışmanın amacı, “modern” toplumda bireysel ölüm kaygısının, yaşlanma ve gençlik idealleri üzerinden nasıl deneyimlendiğini botoks ve dolgu gibi estetik müdahaleler aracılığıyla incelemektir. Çalışma, yaşlanmayı yalnızca bedensel bir süreç olarak değil, aynı zamanda varoluşsal ve kültürel bir mesele olarak ele alarak, “yaşlılık”, “gençlik” ve “ölüm” kavramlarına dair bireysel anlam üretimlerini analiz etmeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda, estetik müdahalelerden botoks ve dolgu uygulamalarına başvuran katılımcılardan 61 yaşındaki Sunay’ın anlatılarından yola çıkılarak, yaşlanma karşıtı uygulamaların bireysel düzeyde ölüm kaygısıyla nasıl ilişkili hale geldiği ortaya konulacaktır. Böylece, modernlik bağlamında sekülerleşme, bireyselleşme ve gençliğin idealleştirilmesi gibi süreçlerin, ölüm ve yaşlanma algıları üzerindeki etkisi tartışmaya açılacaktır.

Yöntem

Bu çalışmada, yaşlanmayı önlemek ve genç bir görünüm elde etmek için bedeni yönetme ve dönüştürme amacıyla kullanılan medikal estetik işlemlerden botoks ve dolgu uygulamaları incelenmiştir. Plastik cerrahiyi tahtından ettiği ileri sürülen (Sarwer ve Crerand, 2004, 105) ve küresel olarak en çok tercih edilen botoks ve dolgu uygulamalarının “popüleritesindeki çarpıcı artış” (Sarwer ve Crerand, 2004; Sperry vd., 2009) araştırma konusunun şekillenmesinde etkili olmuştur. Türkiye bağlamında bu popülerite, özellikle kitle iletişim araçlarındaki görünürlük artışıyla dikkat çekmektedir. Örneğin, “Çağla İle Yeni Bir Gün” gibi gündüz kuşağı programlarında doktorların botoks ve dolgu uygulamaları hakkında bilgi vermesi; “Yalan Dünya”, “Şahane Hayatım” ve “Plastik Rüya” gibi dizilerde; “Güldür Güldür Show” ve “Konuşanlar” gibi komedi/talk şovlarda bu işlemlerin konu edilmesi; ayrıca “10 Yaş Genç” gibi yarışma formatlı programlarda estetik müdahalelerin görünür hale gelmesi bu durumu desteklemektedir.

Tüm bu medyatik görünürlüğe rağmen, bireylerin bu uygulamalara neden yöneldiği ve uygulamalara dair tutumlarını şekillendiren kişisel ve kültürel faktörlerin yeterince çalışılmamış olması, araştırmayı gerekli kılmıştır. Özellikle Türkiye’de konuya ilişkin nitel araştırmaların eksikliği ve medyanın genç görünüm arzularını yüzeysel biçimde işlemesi, bu çalışmanın hem ampirik hem de kuramsal düzeyde önemli bir boşluğu doldurmasını hedeflemiştir. Botoks ve dolgu işlemleri fiziksel ve ruhsal dönüşüm arayan bireylerce tercih edilse de, kişiyi “benlik ya da beden ile aktif bir ilişki kurmaya iten daha derin kişisel, sosyal, kültürel ve psikolojik faktörlerin” (Elliot, 2010, 465) çoğu zaman göz ardı edildiği görülmektedir. Bu tarz güncel meselelerle ilintili olarak, bu konuya duyduğum ilgi, botoks ve dolgu uygulamalarının bireylere ne anlam ifade ettiğini, bireylerce nasıl deneyimlendiğini ve bireylerin bu uygulamalara yönelik tutumlarının, inançlarının ve beklentilerinin neler olabileceğini katılımcıların anlatıları üzerinden bir “anlama” kavuşturma ihtiyacının sonucudur.

Bu ilgiyle şekillenen araştırmada, ilk olarak görüşmelere aracılık edecek bir doktorla bağlantı kurulması gerekiyordu. Bu amaçla, daha önce botoks ve dolgu işlemi yaptıran bir arkadaşım aracılığıyla tanıştığım Doktor Levent’le iletişime geçtim. Kendisiyle yüz yüze gerçekleştirdiğimiz yaklaşık iki saatlik görüşmede, araştırmanın içeriğini aktardım ve “katılımlı gözlem” yapma talebimi ilettim.

Doktorun, uygulama öncesi, esnası ve sonrasını gözlemlene ve müşterilerle görüşme yapma isteğini olumlu karşılaması, sahaya erişim sürecinde kritik bir dönüm noktası oldu.

Araştırma, 2021-2022 yılları arasında Ankara'daki X Estetik Merkezi'nde⁸ yürütüldü.⁹ Katılımcı gözlem tekniği, hem topluluğun bir parçası olmamı hem de bireylerin estetik deneyimleriyle doğrudan etkileşime girmemi sağladı. Çalışmanın yalnızca bir merkezde yapılmasının nedeni, diğer estetik merkezlerine erişimin oldukça güç olmasıydı. Birçok merkeze e-posta ve yüz yüze görüşme taleplerim reddedildi. Bunun en önemli nedeni, estetik alanda bir araştırma yürütülmesinin, hekimin zamanından feragat etmesini ve müşteri mahremiyetinin sınırlarını zorlamasını gerektirmesiydi.

Araştırmanın verileri, 27 ila 62 yaşları arasındaki otuz bir kadın ve bir doktorla yapılan derinlemesine görüşmeler yoluyla elde edilmiştir. Katılımcıların yaş, eğitim düzeyi, meslek grubu ve estetik uygulamalara başvurma motivasyonları dikkate alınarak çeşitlilik sağlanmıştır. Böylece, botoks ve dolgu işlemlerini deneyimlemiş bireylerin farklı perspektiflerini yansıtmak hedeflenmiştir. Katılımcı kadınlarla yapılan görüşmelerde, estetik işlemlere başvurma nedenleri, gençlik algıları ve yaşlanma deneyimleri üzerine odaklanılmıştır. Doktorla yapılan görüşme ise daha teknik bilgiler (ürün içerikleri, uygulama bölgeleri, ideal yaş aralığı, yan etkiler vb.) yanında, hekim olarak yaşlanma ve estetik müdahalelere dair kişisel görüşleriyle de ilgilendirilmiştir.

Çalışmada, katılımcıların araştırma amacını bildiği ve sözlü onam verdiği "açık etnografi yaklaşımı" (Paulson, 2008, 258) benimsenmiştir. Ayrıca her katılımcıya bilgilendirilmiş onam formu verilmiş, anlaşılmayan hususlar detaylı biçimde açıklanmıştır. Veriler, Doktor Levent'in desteğiyle X Estetik Merkezi'nde toplanmış; yüz yüze görüşmeler katılımcı tercihinin göre 30 dakika ile 1 saat arasında sürmüştür.¹⁰ Gözlem ve görüşme tekniklerinin bir arada kullanılması, hem gözlemsel hem de anlatısal veri elde etme imkânı sağlamıştır. Anlamaya dayalı nitel araştırmaların, bireylerin gündelik yaşama dair deneyimlerine yükledikleri anlamları ortaya koymada ekili bir yöntem olduğu (Denzin ve Lincoln, 2000) düşünülerek bu yaklaşım benimsenmiştir.

Saha notları üzerinden toplanan veriler, içerik analizi yöntemi kullanılarak sistematik biçimde incelenmiştir. İlk aşamada, görüşme metinleri dikkatlice okunmuş ve anlamlı birimlere ayrılmıştır. Bu birimler kodlanarak benzer içeriklere sahip kodlar gruplanmış ve ana temalar oluşturulmuştur. Analiz sürecinde, verilerin geçerliliğini artırmak amacıyla kodlamalar tekrar gözden geçirilmiş ve gerekirse revize edilmiştir. Bu analiz, katılımcıların gençlik, yaşlanma algısı ve estetik müdahalelere yönelik tutumlarını anlamaya yönelik tematik bir yapı ortaya koymuştur.

Katılımcıların yaş aralığı 27 ile 62 arasında değişmekte, özellikle 30-40 yaş aralığında yoğunlaşmaktadır. Katılımcıların eğitim düzeyleri (lise, üniversite mezunu, öğrenci) ve medeni durumları çeşitlilik göstermektedir. Sosyoekonomik açıdan bakıldığında ise doktor, hemşire, avukat, iç mimar, yüksek ziraat mühendisi, kabin memuru, güzellik uzmanı, emekli ve ev hanımı gibi farklı meslek gruplarından bireyler yer almaktadır. Belirli bir gelir düzeyine ait olan bu kadınlar, kültürel sermayenin, habitusun, mesleki statünün ve iş hayatı koşullarının genç bir görünüm elde etmeyi amaçlayan estetik uygulamalara girme kararlarını nasıl etkilediğini yansıtmaktadır.

Derinlemesine görüşmelerin ortaya koyduğu en dikkat çekici bulgulardan biri, bireylerin botoks ve dolgu işlemlerine yönelme nedenlerinin oldukça çeşitli ve karmaşık olduğudur. Genç bir görünüm arzusunun ardındaki motivasyonları incelediğimizde, bunun yalnızca "standart bir görünüme" (yani kırışksız bir cilde) ulaşmakla ilgili olmadığı açıktır. Bireyler kırışıklıkları gidermeye çalışırken, genç bir yüzle ilişkilendirilen nitelikler -doğal görünmek, özgüven kazanmak, beden bütünlüğünü (hem iç hem de dış) korumak, kimlik ikilemlerini çözmek, partneri kaybetme endişesini azaltmak, sosyal

⁸ Araştırma etiği gereği mekân ismine yer verilmemiştir.

⁹ Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Alt Etik Kurulu'nun 17/05/2021 tarihli ve 8/161 sayılı araştırmanın etik uygunluğuna ilişkin kararına istinaden saha çalışmaları başlatılmıştır.

¹⁰ Görüşmelerin mekân içinde sınırlı tutulması, çeşitli güçlükleri de beraberinde getirmiştir. Mekânın "resmiliği", katılımcılarla daha detaylı konuşmama engel teşkil ettiği gibi; bu "kısıtlılığın", katılımcıların anlatılarına yansıdığını belirtmem de mümkün.

görünmezlikten kaçınmak, istenmeyen duygusal ifadeleri önlemek, yaşam değişiklikleriyle başa çıkmak, başarılı bir şekilde yaşlanmak ve yaşlı ayrımcılığından ve yaşlanma kaygısından kaçınmak-çeşitli ve karmaşıktır. Bu istekler ve beklentiler, bireylerin genç bir görünümü sürdürme veya geri kazanma motivasyonlarını şekillendirmektedir.¹¹

Bu çalışma, elde edilen anlatılar arasında “ölüm kaygısı”¹² temasının belirgin olarak yer aldığı tek katılımcı olan 61 yaşındaki Sunay’a odaklanacaktır. Sunay, yaşlanma sürecini yalnızca bedensel değişim olarak değil, varoluşsal bir mesele olarak değerlendirmekte ve yüzündeki kırışıklıkları ölüme yaklaşmanın bir işareti olarak algılamaktadır. Bu durum, onun botoks ve dolgu işlemlerini yalnızca estetik amaçlı değil, aynı zamanda “ölüm kaygısıyla” ilişkilendirmesi, bu çalışmaya katılan diğer kadınların botoks ve dolgu işlemlerini tercih etme nedenlerini temsil etmemektedir. Onun anlatısı, diğer katılımcılardan farklı olarak “yaşlanma” yı doğrudan “ölüm kaygısı” ile ilişkilendirmesi açısından belirgindir. Sunay’ın botoks ve dolgu uygulamalarına yönelmesinin nedenleri benzersizdir ve hikayesi, ölüm korkusunun medikal estetikle ilgili kararları nasıl etkileyebileceğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla, bu çalışma, çok sayıda katılımcıdan elde edilen anlatılar içinden, Sunay’ın öne çıkan anlatısını merkeze alarak, bireysel yaşlanma deneyimlerinin ölüm algısı ve kaygısıyla nasıl iç içe geçtiğini anlamaya yönelik nitel bir araştırmadır.

61 yaşındaki Sunay, ev hanımıdır. Onun için yaşlanma sadece fiziksel bir süreç değil, aynı zamanda derin bir içsel kaygı, özellikle de ölüm korkusu anlamına gelmektedir. Sunay’ın annesini yakın zamanda kaybetmesi bu korkuyu yoğunlaştırmıştır. Yüzündeki kırışıklıklar zamanın izlerini taşımakta ve aynada gördüğü her çizgi ona yaşlanmayı ve zamanın ne kadar çabuk geçtiğini hatırlatmaktadır. Bu hatırlatıcılar, Sunay’da bir korkuyu uyandırmaktadır: Ölüm korkusu.

Yüzündeki çizgiler derinleştikçe, Sunay hayatının sonuna doğru bir yolculuğa çıkıyormuş gibi hissetmektedir. Yaşlandıkça, fiziksel değişikliklere karşı duyarlılığı bir tür kimlik kaybı olarak deneyimlenir. Vücudundaki ve yüzündeki değişiklikler, bir bakıma onu ölümlüyle yüzleşmeye zorlayan işaretler haline gelmiştir. Aynada gördüğü her kırışıklıkla ölüme daha da yaklaştığını hisseder. Bu korku onu genç görünmeye yöneltmiştir, çünkü gençlik ölüme karşı bir savunma, ondan kaçmanın bir yolu gibi gelmektedir.

Bu fiziksel değişikliklere ek olarak, Sunay’ın iç dünyasında yaşadığı kaygı, benlik duygusunu sorgulamasına ve kimliğini yeniden inşa etme ihtiyacı hissetmesine yol açar. Onun için botoks ve dolgu gibi estetik uygulamalar sadece dış görünüşünü değiştirmekle ilgili değil, aynı zamanda ölümlüyle yüzleşmenin ve zamanla barışmanın bir yolu gibidir. Sunay, yaşlanmanın sadece bedenin değişimi olmadığını, aynı zamanda ölümlülükle yüzleşmenin bir süreci olduğunu hisseden bir kadındır.

Bulgular

Yaklaşan Ölümün İşareti Olarak Yaşlanma Belirtileri

Botoks ve dolgu yaptırmaya nedenini “Aynaya baktığımda kırışıklıklarım bana sadece yaşıma değil, aynı zamanda onunla birlikte gelen ölümü de hatırlatıyor. Vücudum yavaş yavaş değişiyor. Yüzümdeki çizgiler derinleşiyor, cildim elastikiyetini kaybediyor ve her değişim beni ölüme bir adım daha yaklaştırıyor gibi geliyor. Bu fiziksel değişimler zamanın geçişini açığa vuruyor ve yaşlanmaya eşlik eden kayıplarla başa çıkmayı daha da zorlaştırıyor. Vücudum bana sürekli olarak kendi kırılganlığımı hatırlatıyor” diyerek ifade etmişti 61 yaşındaki Sunay. Bu sözler, Sunay’ın yaşlanma sürecini yalnızca estetik bir dönüşüm olarak değil, varoluşsal bir tehdit olarak algıladığını ortaya koymaktaydı. Fiziksel değişimlerin zamanın geçişini görünür kılması ve buna eşlik eden duygusal zorluklar, Sunay’ın yaşlılık

¹¹ Söz konusu çalışma, “Ameliyatsız Gençleşme: Botoks ve Dolgu Enjeksiyonları İle Kadın Bedeninin Yeniden İnşası” başlıklı doktora tezi olarak yayınlandı.

¹² Makalenin konusu olan “ölüm kaygısı” teze dahil edilmeyip, tezden üretilmemiştir.

deneyimini ölümle doğrudan ilişkilendirmesine neden olmaktadır. Özellikle yaşlanmaya başladığımızda zamanın geçişini daha hızlı tecrübe ettiğimizi ve zamanın bir anlam taşımaya başladığı noktada kendi faniliğimizi daha çok düşünmeye meyilli olduğumuzu ileri süren Anthony Aveni'nin (2021, s. 38) "Zamanı doğrudan hissetmiyoruz. Gözün ışığı sezmesi, kulağın sesi duyması veya dilin tat alması gibi zamanı takip eden bir organımız yok. Yine de tüm canlı organizmalar değişen olayları gözlemleyerek zamanı hissediyor" dediği gibi, aynada yansıyan yüzündeki değişikliklerin farkındalığıyla yaş aldığının ayırımına varmıştı Sunay. Bir bakıma, Sunay için "varoluşun zamansallığını tanımlayan şey" (Turner, 2019, ss. 227-228) yaşlanma süreciydi.

Bauman'ın "Ölüm aslında şu anda yaşayan herkesi tehdit eder" (2018, 190) ifadesinde belirttiği üzere, ölüm her zaman yanı başımızda, bizimledir. Ancak Cole'a (1992, 3-4) göre, çağdaş toplumlarda kronolojik yaş, bireylerin yaşam süreçlerini düzenlemek için standartlaştırılmış bir ölçüt olarak hizmet etmeye başlamış ve ölümün rastlantısallığını yaşlanmanın öngörülebilir bir modeline indirgemıştır. Bu nedenle, "Belirli bir yaşa ulaşan insanlar arasında ortak olan bir şey varsa, o da genç insanlardan daha fazla ölüm bilincinde olmalarıdır" (Koestenbaum, 1998, 285), çünkü yaşlanan beden ölümlülüğün sürekli bir hatırlatıcısı olarak hizmet eder. Tıpkı "ölüm" ve "düşüş" ü yaşlanmanın merkezine koyan Sunay'ın yüzündeki kırışıklıkları, yaşlılığın ve gelip geçiciliğin "göze çarpmasını istemediği bir işaret" (Le Breton, 2018, 177) olarak görmesi ve yaşlanmayı ölümle eşdeğer tutması gibi. Bu bağlamda yaşlanma, Mike Featherstone'un (1991, 186) belirttiği şekliyle, beklenmeyen ancak kaçınılmaz bir "çürüme" ve "yenilgi" nin istenmeyen bir hatırlatıcısı haline gelir Sunay için. Bundan dolayı, ölümden duyduğu endişenin kaynağındaki "yaşlanma" durumunu olumsuz olarak işaretler ve "genç görünen bir yüz" elde ederek bu kaygının üstesinden gelebileceğine inanır.

Sunay için yaşlanan beden "somutlaşmış varoluşun geçici, sonlu durumunu görünür ve keskin bir şekilde ifade eder" (Gibson, 2006, 54). Yaklaşan ölümün işareti olarak gördüğü yaşlanmanın belirtilerini kabul edemeyen Sunay, gençliği idealleştirir. Sunay için gençlik, yalnızca fiziksel bir ideal değil, aynı zamanda ölümün ertelenebileceği bir alanı temsil eder. Genç görünmek, onun için ölüm korkusuna karşı geliştirilen bir savunma mekanizmasıdır. Abigail Brooks'un (2010, 251) belirttiği gibi, yaşlanmayı "onarım" gerektiren bir "sorun" olarak deneyimlemektedir. Bauman'ın (2018) argümanına uygun olarak, "bedenin sınırlarını" kabul etmeyi reddetmek ölümle yüzleşmeyi zorlaştırmaktadır. "Ölüm düşüncesi her zaman aklımın bir köşesinde var ve estetik müdahaleler bana bir kontrol duygusu veriyor. En azından görünüşümü kontrol ederek içimdeki bu korkuyla başa çıkabiliyorum. Bedenimi yeniden şekillendirerek, geçici de olsa yaşlanmanın ve ölümün kaçınılmazlığına direnebiliyorum ve bu da beni daha güçlü ve daha güvende hissettiriyor" diyen Sunay, ölüm kaygısını geçici olarak askıya almayı, vücudunda "mucizeler" yaratmak için bilime ve teknolojiye güvenmeyi ummaktadır. Botoks ve dolgu uygulamalarıyla "on yıl daha genç görünme" arzusu bu umudun bir örneğini teşkil etmektedir. Bu tür müdahaleler, ölümsüzlük vaat etmese de, Sunay'da kaygı yaratan yaşlanma sürecini yavaşlatarak veya tersine çevirerek "zaman satın almanın" (Kellehear, 2012, 365) bir yolunu sunuyor gibidir.

"Kendi ölümümüzün düşüncesinin bizi neden bu kadar korkuttuğu merak konusudur" (2018, s. 12) diyen Bauman, *Ölüm, Ölümsüzlük ve Diğer Hayat Stratejileri* (2018) kitabında ölüm kaygısının kaynağına ilişkin düşünsel bir duruş sergiler. "Ölüm geldiğinde burada olmayacağım, onu deneyimlemeyeceğim ve kesinlikle şimdi, gelmeden önce onu deneyimlemiyorum; öyleyse neden endişeleneyim, şimdi endişelenmemin ne gereği var?" (2018, 12) diye düşünür. Terry Eagleton (2022) bu kaygıyı "insanın kendi varoluşunun sonluluğunun farkında olmasına" (2022, 27) veya başka bir deyişle "insanın kaçınılmaz ölümlülüğün farkındalığıyla yaşamasına" (Becker, 2020, 9) bağlar. Peter Koestenbaum'un (1998) gözlemlediği gibi, birey "kendi ölümünü deneyimlemese bile, öleceği bilgisini taşır" (1998, 47), bir bakıma kaçınılmaz olarak gelecekte ölme olasılığının kaygısıyla yaşar (Koestenbaum, 1998,122). Bu bağlamda, tam olarak tanımlanması imkânsız olan ölüm, varoluşun mutlak "ötekisi" haline gelir ve paradoksal olarak tüm varlıkların ortaya çıkmasına neden olan nihai boşluğu -varolmayı- temsil eder (Bauman, 2018, 22). Ernest Becker (2020, 17) bu gerilimi şu şekilde özetler: "Bir hiçlikten var olmak, bir isme, bir benlik bilincine, deruni duygulara, yaşam ve kendini ifade etme tutkusuna sahip olmak ve tüm bunlarla beraber bir gün ölecek olmak, tam bir dehşettir". Ölümün

varlığı kaçınılmaz olarak hayatı gözden geçirmeyi, değerleri netleştirmeyi, sorunlu dönemleri düşünmeyi, kişisel kazanç ve kayıpları değerlendirmeyi ve korkular, üzüntüler, yalnızlık veya anlam yaratma üzerine kafa yormayı içeren bilişsel bir döngüyü başlatır (Kellehear, 2012, 30). Sunay için bu döngü, gerçekleşmemiş ya da tamamlanmamış anılarını düşündükçe kendini gösterir: “Daha gençken her şeyin sonsuza kadar süreceğini düşünürdüm ama şimdi zamanın ne kadar çabuk geçtiğini ve bir gün her şeyin sona ereceğini fark ediyorum. Bu süreçte, botoks ve dolgu gibi işlemlerle yaşlanmayı geciktirmeye çalışmak bana biraz daha zaman kazandırıyor gibi geliyor... Genç bir yüz, hayatta yapabileceğim daha çok şey olduğu, kendime daha fazla zaman ayırabileceğim anlamına geliyor”. Sunay, yurt dışına seyahat etmeyi, muhtemelen yeniden evlenmeyi ve çocuğu için daha fazla şey yapmayı hayal ediyordu. Bu hedeflere ulaşma umudu -ya da en önemlisi, kırıksıklıkların zihnine getirdiği ölüm korkusunu geçici olarak bastırma umudu- Sunay’ı genç görünümünü geri kazandırmak için botoks ve dolgu uygulamalarına başvurmaya itmektedir. Sunay için bu teknolojiler ölüm korkusuyla yüzleşmenin bir yolunu temsil etmektedir. Ölümlülüğün farkında olmak, hayatındaki “değerleri” netleştirmekte ve ona anlamlı bir gelecek hayal etme gücü sağlamaktadır (Koestenbaum, 1998, 103-105). Zira varlığını sürdürme arzusu, çocuğunun iyiliğine olan bağlılığından ileri gelmektedir. Çocuğunu hayatının ilerleyen dönemlerinde doğuran Sunay, çocuğunun ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlama konusunda kalıcı bir sorumluluk ve amaç duygusu hissetmekteydi. Kendisine ihtiyaç duyan insanlar olduğu sürece, varlığı anlamını koruyordu. Ölümle ilgili kaygısı, tüm iletişimin, ilişkilerin ve sevmeye ve sevilme deneyimlerinin aniden sona erebileceği düşüncesinden kaynaklandığı gibi, Sunay’ın ileriye düşünme zorunluluğunda da yatmaktadır. Anthony Giddens’in (2019, 71) belirttiği üzere kaygı, “var olmama olasılığı karşısında var olma mücadelesidir”, Bauman (2018, 15) benzer şekilde, zamanımızın çoğunu adadığımız şeylerin -en önemli ve değerli bulduklarımızın- devam etmesini ve “mezara gittiğimizde” kaybolmamasını sağlamaya çalıştığımızı savunur. Ölüm, işimizi bitiremeden veya görevlerimizi tamamlayamadan bizi yarı yolda bırakacak bir durumdur. Bu yüzden uzak ve soyut bir olasılık olmaya devam ederken bile ölüm konusunda bu kadar kaygılıyızdır. Sonuç olarak, derin bir öneme sahip olan, bu tamamlanmamış görevler ve deneyimlenmemiş anlardır. Bunlar, yaşamın biyolojik sınırlarını aşarak, dolu dolu yaşamamızı sağlar ve varoluşun sınırlarını zorlayarak hayata bir “anlam katma” çabamıza olanak tanır.

“Ölümle ‘olgunlaşmamış evresinde’ -sadece biyolojik yaşamın sona erdiği bir evrede- karşılaşsaydık, ölüm konusunda bu kadar kaygılı olmazdık” (2018, 14) diyen Bauman için, tamamen biyolojik bir bakış açısından bakıldığında ölüm, özünde sorunlu değildir, çünkü bir organizmanın fizyolojik işlevlerinin sona ermesi “yaşamın içeriğini” etkilemez. Ancak, “kendi yaşantılarının yazarları” (Eagleton, 2022, 49) olarak, insanların yaşamlarına “değer” atfetme konusunda derin bir ihtiyacı vardır. Bunun nedeni, Giddens’in (2019, 72-73) gözlemlediği gibi, insanların “sadece yaşayıp ölmekle kalmayıp, aynı zamanda sonluluğunun da farkında olan varlıklar” olmasıdır. Bu farkındalık, Paul Tillich’in (2000, 35) “varolmayan şeyin kendi varlığının bir parçası olduğunun farkında olmak” olarak tanımladığı “varolmayan şeyin varoluşsal farkındalığını” yansıtır. Ölüm, Eagleton’ın (2022, s. 59) belirttiği haliyle, yaşamın herhangi bir anlam taşıması için gerekli ön koşullardan biridir. Ölümlülük bilgisi, insan eylemlerine önem kazandırır, zamana değer katar ve varoluşu amaçlı bir çabaya dönüştürür. Bauman (2018, 50-52), bu sonluluk farkındalığının zamanın ölçülmesini sağladığını, her anı değerli kıldığını ve oluşu eyleme, varoluşu amaca dönüştürdüğünü vurgular. Ölümlülük, yaratıcılığın ve yaşamla tutkulu bir ilişkinin koşullarını yaratır. Bauman’ın (2019, 277) öne sürdüğü gibi, ölüm olmadan, yaşama anlamını veren hedefler ve özlemler önemini yitirirdi. “Biz insanlar ölümlülüğümüzün farkında olduğumuz için günlerin ağırlığı vardır ve bu nedenle yaşamın değeri vardır” (Bauman, 2015, 309). Benzer şekilde, Koestenbaum (1998, 292) şöyle savunur: “Ölüm olmasaydı, hayatı sürekli erteler veya oyalanırdık. Hayatın ciddi görevlerini dikkate almazdık. Çoğu zaman tamamlanmamış görevlerimizin gerçekte ne olduğunu fark edemezdik. Aslında, bu görevlerin ne anlama geldiğini bile anlayamazdık”. Tıpkı estetik müdahalelere başvurma nedeninin yalnızca bireysel bir tercih değil, aynı zamanda yaşlanma deneyimiyle iç içe geçmiş bir anlam arayışını da yansıtmaması gibi, Sunay için ölüm kaygısı sadece yaşamın sonunu değil, aynı zamanda varoluşsal anlamın yitimini de ima etmektedir. Bu nedenle Sunay, botoks ve dolgu işlemlerini sadece “genç görünme” aracı olarak değil, yaşamına yeniden

anlam atfetmenin, ölümlülükle başa çıkmanın ve varoluşuna süreklilik kazandırmanın bir yolu olarak görmektedir.

Buradaki ve Şimdiki Yaşam: Sekülerleşme

Bauman'ın (2018) belirttiği gibi, ölüm farkındalığı, tüm çağlar ve kültürlerde yaşamın anlamlandırılmasında temel bir yer tutmuştur. Her ne kadar “geleneksel” toplumlar ölümüne yönelik tutumlar daha “doğal” ve “sıradan” olarak görülse de, bu durum “korku”, “keder”, “öfke”, “umutsuzluk” ve “kızgınlık” gibi duygusal tepkilerden bağımsız değildir (Bauman, 2018, 40). Geleneksel ve çağdaş tutumlar arasındaki temel fark, “ikinci bir hayata” olan inancın merkeziliğinde yatmaktadır. Zira geleneksel toplumlar, “başka bir dünyaya” olan inanç, ölümün varoluşun sonu olarak değil, bir geçiş -başka bir biçimde yaşamın devamı- olarak algılanması anlamına geliyordu. Sembolik olarak, ölüm, yaşamın sona ermesi anlamında değil, onun içsel bir parçası olarak görülüyordu ya da tam tersine, yaşam ölümün bir karşılığı olarak anlaşıyordu (Baudrillard, 2021, 303-304). Bu dünya görüşünde, yaşam ve ölüm birbirine zıt güçler değil, iç içe geçmişti. Yaşam, ölümün nihai sınırı olduğu bir birikim süreci değildi (Baudrillard, 2021, 280). Ancak modernite, sekülerleşme süreciyle şekillenen ölümü anlamak için yeni bir çerçeve sunmuştur. Ölüme yönelik modern kaygı, “yaşamın birey için yalnızca ‘burada ve şimdi’de, aşkın boyutlardan yoksun olarak bir anlamı olduğu” fikrinden kaynaklanmaktadır. “Dünyanın kutsallığının yok edilmesi” ve “kutsalın veya aşkınlığın eski biçimlerinin kodunun çözülmesi” şeklinde tanımlanan sekülerleşme (Jameson, 2022, 452), ahiret inancını ortadan kaldırır. Kellehear’a (2012) göre, ahiretin kesinliğinin silinmesi ölümü belirsiz, yalnız bir yolculuğa dönüştürür. Dini ve manevi anlamından sıyrılan ölüm, yenilenme veya devamlılık kavramlarından kopar. Bu bakış açısından, öngörülecek başka bir dünya olmadığı için, “kültürün inşası ölümün öngörülmesine değil, inkarına dayanır” (Kellehear, 2012, 97). “Ölmeden önce yapmak istediklerimizi ne kadar çok başarabilirsek, hayat o kadar değerli hale gelir... Çünkü ölümden sonra her şeyin boş ve anlamsız olduğuna inanıyorum. Bu yüzden hayattayken her anı dolu dolu yaşamak, arzularımızı ve hayallerimizi gerçeğe dönüştürmek, bana önemli görünüyor. Zaman değerli ve bunu yakın zamanda annemi kaybettikten sonra daha iyi anladım, çünkü ölümden sonra geriye sadece tamamlanmamış şeyler kalıyor” diyen Sunay için de ölüm, bireyi başka bir aleme götüren bir geçiş değildir. Sunay için ölüm, başka bir yaşama geçişi değil, hedeflerin ve hayallerin sonunu simgeleyen geri dönülemez bir kesintidir. Modernlik, “öteki dünya” ile meşguliyeti “burada ve şimdi”ye saplantıyla değiştirmiş ve insan çabalarını ve değerlerini dünyevi hedeflere odaklamıştır (Bauman, 2015, 321), ancak bu değişimin bir bedeli olmuştur. Jean Baudrillard'ın (2021, 253-274) öne sürdüğü gibi, modernliğin dünyevi “gerçekliği” -bir ahiret vaadiyle değil, bu dünyanın yeniden hayal edilmesiyle inşa edilen bir gerçeklik- olumlu kucaklaması, insanlığın ölüm korkusunu derinleştirmiştir. Ruhsal yankısından sıyrılan ölüm, artık daha uzun bir varoluşa veya daha derin bir anlama önemli bir geçiş olarak görülmemektedir. Bunun yerine, “bir hikâyenin sonu” na indirgenmektedir (Bauman, 2019, 260-262). Sunay'ın anlatısında da görüldüğü üzere, ölüm, hedeflerin ve planların sonunu işaret eden bir kesinlik anı olarak tanımlanmaktadır. “Yenilenmeyi” veya “ikinci bir hayat” olasılığını simgelemez. Bunun yerine, nihai silinmeyi, benzersiz bir şekilde özel bir şeyin kesin sonunu ifade etmektedir: Hayatın kendisi (Bauman, 2018, 179-180). Bu görüşe göre, ölüm, yok olmaya eşdeğerdir ve süreklilik veya kurtuluşun hiçbir izini bırakmaz. Bu durum, Sunay'ın botoks ve dolgu işlemlerine yönelmesinde de belirleyici bir rol oynamaktadır.

Bireyselleşme

Kellehear'a (2012, 211-219) göre, ölme sürecini “kadercilik” olarak kabul eden inanç sistemlerinin aksine, bireyselci ideolojilerle şekillenen modern bireyler, ölümlülüğü benimsemekten ona direnme eğilimindedir. Bireylerin kendilerini doğayla ve bilincin kozmik akışıyla bütünleşmiş olarak algıladıkları kolektivist kültürlerin aksine, modern bireyselleşme öz belirlemeyi, kendini olumlamayı vurgular (Tillich, 2000, 86). Sonuç olarak, modern bireyler benzersiz kimliklerini öne çıkarırken, kolektivist çerçeveler genellikle daha büyük bütünle birliği teşvik ederek bireysellik

duygusunu azaltır. Bu bağlamda, çağdaş kültürde “sonluluk”, bir birey olmanın özüne sıkı sıkıya bağlı bir kavram olan sınırlamayı ifade eder. “Günümüzde sonluluk sınırlılık demektir ve bu, birey olmanın temel ilkesidir. ‘Öleceğim’ diyerek dünyanın geri kalanından ayrılır, yalıtılır ve koparılırım demiş oluyoruz” diyen Koestenbaum (1998, 126) için, bu ayrılık, bireylerin kendilerini evrensel veya doğal bir bütünün ayrılmaz bileşenleri olarak değil, ayrı varlıklar olarak tanımalarını sağlar. Bu kopuş bireyselliği beslerken, aynı zamanda ölümlülük bilincinin yükünü ve ölümle kişisel bir kaçınılmazlık olarak yüzleşme ihtiyacını da doğurur. Bu nedenle modernlik, ölüm algısını kolektif bir kaderden bireysel bir sınava kaydırır. Bir zamanlar ahiret veya kozmik süreklilik inançlarıyla iç içe geçmiş olan ölüm, artık bu dünyada kökleri olan bir deneme ve sınav sistemi olarak yeniden tanımlanmaktadır (Kellehear, 2012, 47). Kadercilikten uzaklaşarak ölüm ve yaşlanma süreciyle aktif olarak başa çıkılmaya doğru bir hareket vardır (Kellehear, 2012, 223). Ölümün kendisi aşılamazken, modern bireyler onun yarattığı kaygıyı, kaçınılmazlığını geçici olarak askıya alarak yönetmeye çalışırlar. Bu varoluşsal yönetim için birincil kaynaklardan biri, özellikle yaşlanmanın görünür işaretlerini geciktirmek veya gizlemek için tasarlanmış uygulamalar yoluyla bedendir. Sunay için, botoks ve dolgu uygulamaları gibi yaşlanma karşıtı müdahalelerin, ölümlülüğün dehşetiyle yüzleşmenin pratik bir yolu olarak hizmet etmesi gibi. Bu uygulamalar, Sunay’ın fiziksel görünümü üzerinde bir kontrol hissi sağlayarak, yaşlanmanın ve varoluşun sonlu doğasının hatırlatıcısından geçici olarak kaçmasına olanak tanır.

Uzun ve sağlıklı bir yaşam, modern varoluşun nihai özlemi ve merkezi odağı olarak ortaya çıkmıştır. “Ruhun ölümsüzlüğü” gibi Kartezyen metafizik kavramları çevreleyen söylemler bir zamanlar kaderi kabullenmeyi ve bireysel kimlik biçimlerinden kopmayı sembolize ederken (Aries, 1991, 105-106), bu kavramlar çağdaş zamanlarda etkilerinin çoğunu kaybetmiştir. Tillich (2000, 42), bu tür ideallerin modern çağda boşuna olduğunu, çünkü insanların artık biyolojik yok oluşa eşlik eden benliğin tamamen yok oluşunun fazlasıyla farkında olduğunu savunur. Bu bağlamda, beden eşsiz bir önem kazanır. Geriye sadece varoluşun biyolojik boyutu kaldığında, bundan daha değerli veya bakımı hak eden bir şey belirlemek düşünülemez hale gelir. Beden, tüm sahip olunan şeylerin en değerlisi olarak algılandığı için sürekli ilgi ve koruma gerektirir. Bu değer, bedeni, onu zayıflatmak ve nihayetinde yok etmek için “sinsice” çalışan bir dünyadan dikkatle korunması gereken hayati bir varlık statüsüne yükseltir (Bauman, 2015, 321-322). “Hayatta kalma düşü, hedeflerin en önemlisi olarak bedeni seçer; çünkü kişinin kendi bedeni benliğin ölümlü tarafıdır” diyen Bauman’a (2018, 56-57) göre, beden hem hayatta kalma mücadelesinin merkez parçası hem de en büyük düşmanı haline gelir. Bu ikilik bir paradoks yaratır: Beden aynı anda hem yarı dost hem de yarı düşmandır. Hem korunmanın nihai hedefi hem de kendi kaçınılmaz düşüşüne karşı mücadelede vazgeçilmez bir araç olarak hizmet eder.

Bu mücadele, insanlığın ölümlülük fikrinden kaçınma çabasında derin köklere sahiptir. Becker’ın (2020, 17) ileri sürdüğü gibi, insanlar ölüm korkusunu bastırmak ve unutmak için planlar geliştirirler; bu, altta yatan ontolojik kaygımızı açığa çıkaran bir stratejidir. Temelde, ölüm korkusunu kontrol etme veya reddetme yönündeki biyolojik dürtü, genellikle insan davranışının arkasındaki birincil motivasyon olarak hizmet eder. Ölüm karşısında hissedilen mutlak çaresizlik, ikili bir meydan okuma sunar: Ölümlülüğü kabul etme cazibesi ve aynı anda bu kabullenmeye karşı direnç. Bireyler ölüme karşı güçsüz hissedebilirken, aynı zamanda bu kırılganlığın üstesinden gelmeye çalışırlar. İnsan bedeninin kırılgan, geçici doğası, ölümün kaçınılmazlığına karşı bir tür “savunma” gerektirir (Seale, 2014). Bu geçici fiziksel varoluştan doğan yansıtıcı öznel, bireyleri var olmama tehdidine karşı direnç mekanizmaları kurmaya zorlar (Tillich, 2000, 78). Becker’ın (2020, 232) belirttiği haliyle, “ölümünden ne kadar çok korkarsanız, dünyanızı o kadar çok ‘etkili’ yardımcılarıyla doldurursunuz”. Bu, Sunay’ın ölümlülük bilincinin onu hayatına anlam katmanın yeni yollarını bulmaya motive ettiği deneyimiyle örtüşmektedir. Sunay için botoks enjeksiyonları, genç bir görünümü geri kazanmanın bir yolunu temsil eder gibidir. Bu işlemler, birkaç dakika içinde ölüm belirtileriyle ilişkilendirdiği kırılganlıkları siler. Bauman’ın (2018, 13) dediği gibi, “ölümün kaçınılmaz olduğu bilgisi unutulmaz; dikkat başka kaygılara yönlendirildiğinde, bir süreliğine bir kenara itilebilir”. Botoks ve dolgu teknolojileriyle yaşlanmanın görünür belirtilerini ortadan kaldıran Sunay, bedenini varoluşsal bir tehdit kaynağı olarak geçici olarak etkisiz hale getirir. Bu çaba, “ölüme rasyonel bir yanıt” (Bauman, 2015, 12) olarak anlaşılabilir; bir

bakıma, değişmez bir gerçeklikle yüzleşirken etkisini yönetmenin yollarını bulma girişimi olarak. Bauman (2018, 213), bu tür uygulamaların, modern zamanlarda metafiziksel öneminden sıyrılan ölümün, çağdaş koşullara uyacak şekilde nasıl “akılcılaştırıldığını” yansıttığını savunur. Tıpkı Sunay için bu eylemlerin, kaçınılmaz olana kendi iradesiyle yanıt vermenin bir yolunu sunması ve ona hayatın geçiciliğiyle kendi şartlarıyla etkileşime girmesine olanak tanınmasında olduğu gibi.

Teknolojideki Gelişmeler ve Gençliğin İdealize Edilmesi

Andrew Wernick (1995), tıp ve teknolojideki ilerlemeler nedeniyle ana akım beden imajı kültürünün çoğunun “bedenin ölümlülüğü”nü reddettiğini savunur. “Ölüm konusunun kendisi, özellikle ölümün gereksiz ve müstehcen görüldüğü teknolojik olarak yönlendirilen bir medeniyette, sorunludur” (1995, 285) diyen Wernick, gençlik kültürünün artan yaygınlığının yaşlılığı, ölümü ve yaşlanmayı “istenmeyen” hale getirdiğini belirtir. Benzer bir yaklaşımı Aveni (2021, 154) “toplumumuz anda yaşamayı, gençliği ve hareketi vurgulayarak ölüme karşı duyarlılığı ortadan kaldırmıştır” sözleriyle ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, yaşlanma, Sunay’ın anlatısında da gördüğümüz gibi, korkutucu bir hal almaktadır. Bu korkuyla başa çıkmanın yollarından biri ise teknolojidir. Din bir zamanlar bu kaygıyı hafifletmek için bir yatıştırıcı görevi görürken, artık yerini teknoloji almıştır (Aries, 1991, 113). Teknolojik gelişmelerin sunduğu olanaklardan biri de yaşlanmanın etkileriyle mücadele etmek için tıbbi yetenektir. Yaşın bir göstergesi olarak yüze giderek daha fazla odaklanılmasıyla, bu teknolojik kapasite yaşı “maskeleyen” ve zamansızlık fantezisini yeniden şekillendiren biçimlerde kendini göstermektedir (Katz, 1995, 67). Böylece, yaşlanma süreci inşa ve yeniden inşaya açık olarak tasvir edilmekte (Featherstone ve Hepworth, 1995, 42-44) ve ayrıca, kronolojik yaşla ilişkilendirilen “engellerin” üstesinden, genç bir görünüme kavuşma olanağı sunan botoks ve dolgu enjeksiyonları gibi teknolojiler yoluyla gelinebilmektedir.

Bazı bilimsel girişimler, “yaşlanmadan yaşlanma” kavramı gibi, ölüm karşısında insan kırılğanlığının üstesinden gelmeyi vaat etse de (Turner, 2019, s. xxix) ve bu beklentiler ölümle ilgili kaygıları hafifletiyor gibi görünse de, Becker (2020, 90) bize “ölümün biyolojik gerçekliğin dehşeti olmaya devam ettiğini” hatırlatarak, kendi kaderimizin efendisi olmadığımızı vurgular. Becker’ın (2020, 12) belirttiği gibi, “Kaygının kaynağı gelecek korkusuysa, gelecek ölümle son bulacaktır; kaygının kaynağı belirsizlik korkusuysa, ölüm en büyük kesinliktir”. Bu varoluşsal gerçeklik, “ölüm geçmişe gömülemez; aksine, şu anda yaşayan herkesin geleceğindedir” diyen Bauman (2018, 31) tarafından daha da vurgulanmaktadır. Böylece, Bryan S. Turner’ın (2019, 151) sözleriyle, “Ölüm sorunu, en azından varoluşsal açıdan, akut bir konu olmaya devam eder, çünkü ölüm kaçınılmazdır”. Sosyal düzenler veya kültürlerin vaat edebileceği ölümlülüğün kurtuluş sonsuza dek tartışmalı ve nihayetinde yanıltıcı olmaya devam etmektedir (Bauman, 2018, 18-19). Sabit kalan tek şey, ölümün amansız ve kaçınılmaz varlığıdır (Fulton, 1976, 3). Teknolojinin metafizik sonsuzluk ideali (Bauman, 2018, 194) ve “modern” tıbbın vaatleri üzerinde zafer kazanma girişimlerine rağmen, Bauman’ın (2018, 197) ifade ettiği gibi, ölüm “bilime ve rasyonaliteye boyun eğmemeyi sürdürür”. Bu paradoks, modernizmin sınırsız “bilimsel ve teknolojik gelişme” idealleri ve her alanda “doğaya hükmetme” hırsıyla keskin bir tezat oluşturmaktadır. Ölüm, “doğal bir olgu” olarak çerçevelendirilerek etkisizleştirilmeye çalışılsa da, tam olarak ele alınamamaktadır. Sonuç olarak, ölüm hem “insanlık dışı” ve “akıl dışı” bir şey olarak görülmekte hem de reddedilmektedir; bu, “evcilleştirilmemiş doğa” kavramına benzerdir (Baudrillard, 2021, 309).

Öte yandan, ölümün kaçınılmazlığı yadsınamazken, geçici olarak yerinden edilebilir ve yerini başka “gerçeklerin” almasına izin verilebilir. Ölümle (özellikle belirli bir anda belirli bir kişiyi tehdit eden ölümle) her belirli karşılaşmaya direnilebilir (Bauman, 2018) ve ölüm kaygısı ertelenebilir. Ölümlülük tamamen üstesinden gelinebilir de, ölümle ilgili kaygıyı geçici olarak hafifletmek mümkündür. Örneğin, Sunay’ın durumunda, botoks ve dolgu teknolojilerinin kullanımı, genç bir görünümü geri kazandırarak bu kaygıyı unutmanın veya yumuşatmanın bir yolunu sunar. Bu anlamda, ölümlülük farkındalığının neden olduğu kaygıdan dikkati dağıtan veya onu rahatlatan bilim ve teknoloji

(Fulton, 1976, s. 4), özellikle yaşlanma belirtilerine değinildiğinde, “bireyler için en iyi umutlardan biri” (Seale, 2014, s. 459) olarak görülebilir. Sunay’ın botoks ve dolgu kullanımı, ölümün yaklaştığı bir ortamda hayata dair umudu yeniden canlandırma girişimini temsil ettiği gibi, bu işlemler beden bir parçası olan yüzü yenileme olasılığını da yaratır. Yüzü gençleştirerek “zamanın ve ölümün bunaltıcı hissini emen” (Baudrillard, 2020, 132) botoks ve dolgu teknolojileri, Sunay’ın “ölüm kaygısı” nı hafifletmesine yardımcı olur ve bedenini yalnızca ölümlülüğünün taşıyıcısı olarak değil, bir tatmin ve kendini ifade etme aracı olarak görmesini de sağlar (Seale, 2014, 463). Maksimum altı ay kadar “genç görünen bir yüzü” dondurarak ölümlü varoluşa meydan okuyormuş gibi görünen bu işlemleri idealize eden Sunay, botoks ve dolgu uygulamalarının hayatta kalmayı garantilediğine inanmasa da, bunların sağladığı genç görünümün, hala hayatta olduğunun bir hatırlatıcısı olarak hizmet edeceğini ummaktadır. Bu bağlamda, Odette Thiboult’un (1975, akt. Bauman, 2018, 197) gözlemlediği gibi, “En ileri seviyeye ulaşan modern tıbbi ürünler, ölüm korkusunu tamamen yenemeseler bile, üstesinden gelmede güçlü bir psikolojik -özgüven-yenileyici- faktör gibi görünmektedir”.

Tartışma ve Sonuç

Bu etnografik araştırma, botoks ve dolgu gibi medikal estetik uygulamalarının yalnızca fiziksel dönüşümle sınırlı kalmadığını, aynı zamanda bireylerin yaşlanma, ölümlülük ve benlik algılarına dair karmaşık anlamlar taşıdığını ortaya koymuştur. Katılımcı gözlem ve derinlemesine görüşme teknikleriyle yürütülen bu çalışmada, özellikle 61 yaşındaki Sunay’ın anlatısı üzerinden “ölüm kaygısı”nın estetik müdahalelere yönelimin temel nedenlerinden biri olabileceği vurgulanmıştır. Sunay’ın yaşlanmayı yalnızca bedensel değişim değil, varoluşsal bir tehdit olarak deneyimlemesi, estetik müdahaleleri ölümle başa çıkmanın bir stratejisi haline getirmiştir.

Ancak araştırmaya katılan diğer kadınların anlatıları da, estetik işlemlerin ardında yatan motivasyonların çok boyutlu olduğunu göstermektedir. Katılımcıların bir kısmı, bu uygulamalara “kendine özen gösterme”, “toplumsal görünürlüğü sürdürme” veya “profesyonel imajı koruma” gibi nedenlerle yönelmiştir. Bazıları için gençlik, “özgüven” ve “cinsel çekiciliğin” devamı anlamına gelirken; bazıları için ise “yaş ayrımcılığına karşı bir direnç” veya “sosyal dışlanmışlıktan korunma” aracı olarak önem kazanmıştır. Bu çeşitlilik, estetik müdahalelerin yalnızca bireysel tercihlere değil, aynı zamanda toplumsal normlara, kültürel değer yargılarına ve sınıfsal habitus’a bağlı olarak şekillendiğini göstermektedir.

Yine de Sunay’ın anlatısı, bu çoklu anlatılar içinde “ölüm kaygısı” teması etrafında en açık şekilde yoğunlaşan örnek olması nedeniyle merkeze alınmıştır. Sunay için yaşlanmanın her belirtisi - kırışıklıklar, elastikiyet kaybı, yüz hatlarındaki değişim- ölümün yaklaştığının bir işareti ve zamanın yıkıcılığının bir hatırlatıcısıdır. Bu nedenle, botoks ve dolgu işlemleri, genç bir görünümü yeniden kazanma çabasından çok, varoluşsal bir güvenlik duygusu sağlama, zamanın geçişini yavaşlatma ve kendi sonluluğuna karşı bir direnç geliştirme aracıdır. Bu müdahaleler, Sunay’ın ölümün “aniden gelen kesinliği” ile başa çıkmak için bulduğu psikolojik ve aynı zamanda bedensel bir çözümdür.

Bu anlatı, bireysel biyografilerdeki kırılma anları -bir ebeveynin ölümü, boşanma ve çocuğa duyulan sorumluluk- ile ölümlülük bilinci arasındaki ilişkiye de ışık tutmaktadır. Sunay’ın annesini kaybettikten sonra zamanın değerini yeniden düşünmesi ve “tamamlanmamış görevler” le yüzleşmeye başlaması, Koestenbaum, Bauman ve Becker gibi düşünürlerin “ölüm farkındalığıyla anlam inşası” arasında kurduğu bağı somutlaştırmaktadır. Bu bağlamda botoks ve dolgu işlemleri, Sunay için yalnızca yüzünü değil, yaşamın bütününe yeniden şekillendirme umudu taşımaktadır.

Araştırmanın ışığında, yaşlanma deneyiminin sadece bedensel değişim değil; aynı zamanda bireyin ölümle ve varoluşsal sınırlarıyla yüzleşmesi olduğu görülmektedir. Bu çerçevede, medikal estetik müdahaleler, bireylerin beden algılarını yeniden şekillendirirken, ölüm kaygısı ve anlam arayışına karşı geliştirilen baş etme stratejilerinin önemli bir parçası haline gelmektedir.

Sonuç olarak bu araştırma, medikal estetik uygulamaların bireylerin ölüm, zaman, yaşlanma ve anlam arayışıyla kurduğu karmaşık ilişkileri kavramak açısından önemli bir pencere sunduğunu

göstermektedir. Estetik müdahaleler, sadece görsel bir dönüşümün değil, aynı zamanda bireyin varoluşsal deneyimlerinin bir parçası olarak değerlendirilmelidir. Çalışma, bu tür müdahalelere yönelimin bireylerin iç dünyasında nasıl anlamlandırıldığını ortaya koyarak, estetik uygulamaların, gençlik arzusunun yanı sıra yaşamın sonluluğu ile yüzleşme ve bu süreci anlamlandırma bağlamında değerlendirilebileceğini ileri sürmektedir.

Öneriler

Bu çalışma niteliksel ve etnografik bir yaklaşım benimsemiş olup, katılımcıların derinlemesine yaşantılarına ve anlam dünyalarına odaklanmaktadır. Bu bağlamda, elde edilen bulgular geniş bir popülasyona doğrudan genellenebilirlik taşımamaktadır. Ancak, bu tür çalışmaların amacı, belirli sosyal ve kültürel bağlamlarda bireylerin deneyimlerini detaylı biçimde anlamak ve bu deneyimlerin karmaşıklığını ortaya koymaktır. Elde edilen veriler, benzer toplumsal bağlamlarda yaşlanma, estetik müdahaleler ve ölüm kaygısı ilişkisini araştıran çalışmalar için zengin bir temel oluşturabilir ve teorik çıkarımlar sunabilir. Dolayısıyla, genellenebilirlikten ziyade, bu çalışma belirli bir bağlamda özgün ve derinlemesine anlayış sağlamayı hedeflemektedir.

Bu çalışmada, botoks ve dolgu uygulamalarına yönelimdeki motivasyonlar, özellikle ölüm kaygısı ve yaşlanma deneyimleri üzerinden ele alınmıştır. Ancak, bu müdahalelerin psikolojik etkileri ve etik boyutları üzerine derinlemesine bir değerlendirme yapılmamıştır. Psikolojik etkiler, bireylerin estetik müdahaleler sonrasında yaşadıkları duygusal ve bilişsel süreçleri kapsamakta; etik boyutlar ise uygulamaların toplumsal ve bireysel etik çerçevede değerlendirilmesini gerektirmektedir. Bu alanlar, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde önemli tartışmalar içermekte olup, mevcut çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır. Ancak, elde edilen bulguların ışığında, estetik müdahalelerin psikolojik etkileri ve etik sorumlulukları üzerine yapılacak kapsamlı çalışmalar, bu alandaki literatüre önemli katkılar sağlayacaktır. Gelecek araştırmaların, bireylerin estetik müdahalelere bağlı psikolojik deneyimlerini ve etik sorumluluklarını daha ayrıntılı incelemesi önerilmektedir.

Bununla birlikte, gelecekte yapılacak araştırmalarda, farklı cinsiyet ve kültür bağlamlarında yaşlanma, ölüm kaygısı ve estetik müdahaleler arasındaki ilişkiler daha kapsamlı bir şekilde incelenebilir.

Beyan ve Açıklamalar

1. Araştırmacıların katkı oranı beyanı: İlk yazar % 100

2. Çıkar çatışması: Yazar tarafından herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir.

3. Etik Raporu: Bu araştırma, Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Etik Kurulu'nun 17 Mayıs 2021 tarihli ve 8/161 sayılı onayı ile yürütülmüştür.

4. Araştırmanın Modeli: Bu araştırma, "araştırma makalesi" modeli çerçevesinde yürütülmüştür. Çalışma, nitel bir araştırma yöntemi olan saha araştırmasına dayanmaktadır ve katılımcı gözlem tekniği kullanılarak yürütülmüştür. Çalışılan topluluğun üyeleriyle yüz yüze etkileşimi gerekli kılan katılımcı gözlem, araştırma sürecine doğrudan katılmama ve ilgili bireylerin deneyimlerini paylaşmama sağlamıştır.

5. Bilgilendirme: Bu çalışma, botoks ve dolgu uygulamalarına yönelimin toplumsal, kültürel ve varoluşsal boyutlarını incelemektedir. Bulgular, belirli bir saha araştırmasına dayandığından genelleştirilebilirlik amacı taşımamaktadır. Çalışmanın temel amacı, estetik müdahalelerin yalnızca bedensel dönüşüm bağlamında değil, aynı zamanda yaşlanma, ölüm kaygısı ve gençlik arzusu ekseninde nasıl anlamlandırıldığını görünür kılmaktır.

References

- Abu-Raiya, H. & Pargament, K. I. (2015). Religion, spirituality, and mental health: Current controversies and future directions. *Psychology of Religion and Spirituality*, 7 (3), 159–170. <https://doi.org/10.1097/YCO.0000000000000080>
- Aries, P. (1991). *The attitudes of the Westerner towards death*. Gece Publishing.
- Aveni, A. (2021). *The cultural history of time: Calendars, clocks, and cultures*. Ketebe Publishing.
- Baudrillard, J. (2020). *The system of objects*. Doğu Batı Publishing.
- Baudrillard, J. (2021). *Symbolic exchange and death*. Doğu Batı Publishing.
- Bauman, Z. (2015). *The individualized society*. Ayrıntı Publishing.
- Bauman, Z. (2018). *Mortality, immortality, and other life strategies*. Ayrıntı Publishing.
- Bauman, Z. (2019). *Postmodernity and its discontents*. Ayrıntı Publishing.
- Becker, E. (2020). *The denial of death*. İz Publishing.
- Brandt, F. S. & Cazzaniga, A. (2008). Hyaluronic acid gel fillers in the management of facial aging. *Clinical Interventions in Aging*, 3 (1), 153-159. <https://doi.org/10.2147/cia.s2135>
- Brooks, A. T. (2010). Aesthetic anti-ageing surgery and technology: women's friend and foe? *Sociology of Health & Illness*, 32 (2), 238-257. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9566.2009.01224.x>
- Cole, T. R. (1992). *The journey of life: A cultural history of aging in America*. Cambridge University Press.
- Coleman, K. R. & Carruthers, J. (2006). Combination therapy with BOTOX and fillers: the new rejuvenation paradigm. *Dermatologic Therapy*, 19, 177-188. <https://doi.org/10.1111/j.1529-8019.2006.00072.x>
- Denzin, N. K. & Lincoln, Y. S. (2000). *Handbook of qualitative research*. Sage Publications.

- Eagleton, F. (2022). *The meaning of life*. Ayrıntı Publishing.
- Elliot, A. (2010). 'I want to look like that!': Cosmetic surgery and celebrity culture. *Cultural Sociology*, 5 (4), 463-477. <https://doi.org/10.1177/1749975510391583>
- Esposito, J. L. (2002). *What everyone needs to know about Islam*. Oxford University Press.
- Featherstone, M. (1991). The body in consumer culture. In M. Featherstone & M. Hepworth, B. S. Turner (Eds.), *The body: Social process and cultural theory* (pp. 170-196). SAGE Publications.
- Featherstone, M. & Hepworth, M. (1995). Images of positive aging: A case study of retirement choice magazine. In M. Featherstone & A. Wernick (Eds.), *Images of aging: Cultural representations of later life* (pp. 27-46). Routledge.
- Fulton, R. (1976). *Death and identity*. The Charles Press Publishers.
- Gibson, M. (2006). Bodies without histories: Cosmetic surgery and the undoing of time. *Australian Feminist Studies*, 2 (49), 51-63. <https://doi.org/10.1080/08164640500470644>
- Giddens, A. (2019). *Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age*. Say Publishing.
- Jameson, F. (2022). *Postmodernism, or, the cultural logic of late capitalism*. Alfa Publishing.
- Katz, S. (1995). Imagining the life-span: From premodern miracles to postmodern fantasies. In M. Featherstone & A. Wernick (Eds.), *Images of aging: Cultural representations of later life* (pp. 59-74). Routledge.
- Kellehear, A. (2012). *The social history of death*. Phoenix Publishing.
- Koestenbaum, P. (1998). *Is there a response to death?*. Mavi Publishing.
- Le Breton, D. (2018). *On the face: An antropological essay*. Boğaziçi University Publishing.
- Nasr, S. H. (2006). *The heart of Islam: Enduring values for humanity*. HarperOne.
- Paulson, S. (2008). "Beauty is more than skin deep." An ethnographic study of beauty therapists and older women. *Journal of Aging Studies*, 22, 256-265. <https://doi.org/10.1016/j.jaging.2007.03.003>
- Seale, C. (2014). Life/death. In C. Jenks (Ed.), *Key sociological dichotomies* (pp. 447-468). Atıf Publishing.
- Sarwer, D. B. & Crerand, C. E. (2004). Body image and cosmetic medical treatments. *Body Image*, 1, 99-111. [https://doi.org/10.1016/s1740-1445\(03\)00003-2](https://doi.org/10.1016/s1740-1445(03)00003-2)
- Slevec, J. & Tiggemann, M. (2010). Attitudes towards cosmetic surgery in middle-aged women: Body image, aging anxiety, and the media. *Psychology of Women Quarterly*, 34, 65-74. <https://doi.org/10.1111/j.1471-6402.2009.01542.x>
- Sperry, S., Thompson, J. K., Sarwer, D. B. & Cash, T. F. (2009). Cosmetic surgery reality tv viewership: Relations with cosmetic surgery attitudes, body image, and disordered eating. *Annals of Plastic Surgery*, 62 (1), 7-11. <http://dx.doi.org/10.1097/SAP.0b013e31817e2cb8>

Tillich, P. (2000). *The courage to be*. Yale University Press.

Turner, B. S. (2019). *The body and society: Explorations in social theory*. Nobel Academic Publishing.

Wernick, A. (1995). Selling funerals, imaging death. In M. Featherstone & A. Wernick (Eds.), *Images of aging: Cultural representations of later life* (pp. 285-298). Routledge.